

BATTHYÁNY LAJOS, A HUSZÁRTISZT

„Attól sem kell tartanod, hogy a katonaeletet hamar megunom, látván a kisebb-nagyobb nehézségeket. Ó nem, mert hiszen Isten után Neked erős, egészséges testalkatot köszönhetek és meglátod majd, hogy állhatatos lelket is, amely bizonyára mindenkor, békében éppúgy, mint háborúban, a helyén lesz, hogy neked, családknak és saját magamnak becsületére váljék.”

Batthyány Lajos 1826. március 29-i levele édesanyjához

Az 1807. február 10-én született Batthyány Lajos gróf katonai pályaképe, hadügyi és honvédelmi munkálkodása, a tudományos kutatás és feldolgozás elmúlt közel három évtizedes értékes eredményei dacára csak nehezen ivódik be a történeti köztudatba.¹ Az évfordulóra megjelent ismeretterjesztő publikációikban és internetes közleményekben sok bizonytalanságot találunk születése időpontjával, magánéletével, gyermek-és ifjúkorával kapcsolatban.² Az is tagadhatatlan, hogy Batthyány Lajos gróf bonyolult személyiségét, életútját és tetteit nem könnyű elhelyezni a történeti jellembrázolás szokványos sémáiban. Jelen írásunkkal arra vállalkozunk, hogy születésének 200. évfordulóján a legújabb kutatási eredményekre támaszkodva bemutassuk életének fontos állomását, közel ötesztendei katonai pályafutását, s megpróbáljuk fölrajzolni a huszártiszt Batthyány lehetőleg hiteles portréját.³

A gyermek- és ifjúkori életút és a katonai pályaválasztás néhány főbb jellemzője

A magyar történelemben évszázadokon keresztül kiemelkedő politikai és katonai szerepet játszó főnemesi Batthyány család grófi (zsigmondi) ágának sarja, Batthyány Lajos gróf, Napóleon hatalmának csúcspontján, a tilsiti békekötés esztendejében látta meg a napvilágot.⁴ A Pozsonyban 1807. február 10-én született gyermeket másnap keresztelték meg a város Szent Márton-székesegyházában.⁵

¹ Lásd részletesen a Batthyány-kutatást új alapokra helyező Urbán Aladár nagy ívű áttekintését: *Urbán Aladár: Gróf Batthyány Lajos emlékezete. Aetas*, 2000. 1–2. sz. 132–158. o.

² A Sulinet oldalain például születése dátumaként 1807. február 14-e szerepel. Majd ez olvasható: „A fiatal gróf, már egészen fiatal korában a katonai pályát választotta, de már húsz évesen, 1827-ben kilépett a hadseregbe és önálló független életet kezdett élni. Átvette birtokainak irányítását, miközben jogi tanulmányaiból vizsgát tett a zágrábi akadémián.”

³ Ezt már az elmúlt negyedszázadban is többször megtettük, lásd alábbi írásainkat: Batthyány Lajos katonai szolgálatának története (1826. augusztus 5 – 1831. április 30.). *Hadtörténelmi Közlemények* (a továbbiakban: HK), 1984. 4. sz. 716–752. o.; Az ifjú Batthyány. *Életünk*, 1987. 3. sz. 270–279. o.; Batthyány Lajos katona élete – „Védelme alatt minden fejlődik”. In: A reformkor hadikultúrájáról. Pilisecsaba, 2005. 278–310. o.; Batthyány ismeretlen katonaportréja. *Új Honvédségi Szemle*, 2007. 3. sz. 77–108. o.

⁴ A Batthyány családról lásd: *Zimányi Vera: A Batthyány család hagyományai. Századok*, 1982. 6. sz. 1153–1158. o.; *Nagy Zoltán* (szerk.): *A Batthyányak évszázadai. Tudományos konferencia Körömden 2005.*

Édesapja, a szeszélyes természetű kilépett tiszt (a 48. magyar sorsyalegredben 1798-ban zászlós, majd főhadnagy) németújvári Batthyány József Sándor gróf (1777–1812) Ikervár, Szalónak, Tótmorác és Dobra Vas megyei uradalmak és egyéb birtokok ura, jól gazdálkodva gyarapította vagyonát.⁶ Édesanyja, a szép lomniczai Skerlec Borbála (17??–1834) rangos hivatalokat viselő, de elszegényedett nemesi család leánya volt. A szülők 1804-ben házasodtak össze, 1805-ben született meg leányuk, Amália és öt követően egyetlen fiuk, Lajos.⁷ Mivel a házastársaknak nem sikerült kiegyensúlyozottá tenni a családi életüket, 1807-től közös megegyezéssel különváltak. A grófné két kisgyermekével Ikervárról Bécsbe költözött. Lajos kisgyermekkorai élményeire a családi problémák, a félárvaság mellett nagy hatással volt a háború is, melyben számos Batthyány rokon tisztként vett részt.

Batthyány József Sándor gróf 1811. április 7-én Ikervárott kelt végrendeletében minden ősi és szerzett javait fiára, Lajosra hagyta oly formában, hogy a vagyont nagykorúságáig Vas vármegye első alispánja felügyelete alatt kezeljék. Alig egy évre rá, 1812. július 13-án a gróf Ikervárott meghalt. A grófné, férje ügyvédjével kijátszva a végrendeletet, megszerezte a gyámságot, az örökség feletti korlátlan rendelkezés jogát, de ezzel elvetette a fiával való későbbi családi viszály magját. Fia birtokai jóvedelmének nagy részét ugyanis saját fényűző és költséges nagyvilági életének fedezésére fordította,⁸ különösen az 1814 októbertől 1815 júniusáig tartó úgynevezett „Bécsi kongresszus” alatt, amikor a város naponta a fényes ünnepek és mulatságok színhelye volt.

A kisgyermek Batthyány Lajost érzékenyen érintette a korai apátlanság és a szülői szeretet hiánya. Az utazni és szórakozni szerető anyát a vagyont feletti birtoklási vágy korán elidegenítette fiától, akit 1815-ben, nyolcéves korában Vinzenz Pleban tanár bécsi magán nevelőintézetébe adott, hogy gondos oktatásban és nevelésben részesüljön. Ebben

---

október 27–29. Körment–Szombathely, 2006. Vö. *Molnár András*: Batthyány Lajos a reformkorban. Zalaegerszeg, 1996. 17–19., 184–185. o.; *Uő*: Batthyány Lajos életútja. In: Batthyány Lajos gróf első magyar miniszterelnök emlékezete. (Szerk. *Körmöczy Katalin*.) Budapest, 1998. 8–9. o.; Batthyány Lajos. (Válogatta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta *Erdődy Gábor*.) Budapest, 1998. 9–10., 256–262. o.

⁵ A születés időpontjául 1807. február 10-ét fogadom el, mivel maga Batthyány is ezt a napot tekintette annak. 1831. március 22-i, katonai szolgálatból való kilépési kérelmében ezt írta: „*Nagykorúsággammal 1831. február 10-én...*” KA Wien. Hofkriegsrat. 1831. G. 4/46. Fol. 4.

⁶ *Hold, Alexander*: Geschichte des k. k. 48. Linien-Infanterie-Regimentes von zweiten Errichtung im Jahre 1798 an. Wien, 1875. Beilage Nr. 13. Officiers-Standes –Tabelle bei der Regiments-Errichtung 1798. (rangsorban 3. a 18 zászlósból); *Wucherer, Carl*: Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regiments Nr. 48. (Fortsetzung) vom Jahre 1784–1897. Graz, 1897.; Rangliste für das Jahr 1798. (A 19 zászlós között 4. „Josef Graf Batthyány”) 375. o. Sajnos az 1799–1804-es ranglistákban már nem szerepel, áthelyezték, majd leszerelt. *Molnár András*: „Egy honvéd feljegyzései” Batthyány Lajos grófról. *Levéltári Szemle*, 1993. 1. sz. 49–62. o.

⁷ Lásd Batthyány családjára, gyermek- és ifjúkorára részletesen: *Ács Tibor*: Batthyány Lajos katonai szolgálatának története (1826. augusztus 5 – 1831. április 30.). i. m. 717–720. o.; *Molnár*: i. m. 1996. 16–19. o.

⁸ Az apai örökségért az anya, özvegy Batthyány grófné és fia között folyó per anyagában Batthyány Lajos gyermek és ifjúkorára, valamint katonáskodására a Vas Megyei Levéltár (a továbbiakban: VaML) értékes okmányokat őriz a „Vas vármegye nemesi közgyűlésének iratai 1694/1828. sz. 242 folio” fondjában. A magyar, latin és német nyelvű eredeti és hitelesített másolatú iratok között található az udvari kancellária leiratai, a megyegyűlések jegyzőkönyveinek kivonatai, Batthyány és anyja folyamodványai, nyilatkozatai, levelei, igazolásai, a megye és a 9. huszárezred levelezése, az ügyet vizsgáló bizottságnak az 1829. november 16-i megyei közgyűlés elé vitt terjedelmes jelentése. A jelentést 14690/1829 számmal, mellékleteit – melybe az összes iratot besorolták – AA, BB, CC, DD, EE, FF, GG, HH, II, KK, LL betűkkel, a mellékletek iratait számok vagy számok és betűk kombinációjával jelölték. Ezen kívül az összes iratot, keletkezésük időpontjától és előző számtól függetlenül a közös 14690/1829-es számmal is jelölték.

a nevelő- és tanintézetben élve, kitűnő tanároktól részesült a kis gróf szellemi és testi képzésben, sajátította el az elemi iskolai tantárgyakat, tanult nyelveket, előkelő társaival, többek között olyan főnemesi sarjakkal, mint Saurau, Santa Amara és Thun grófok.⁹

A félárva gyermek elvégezte az alsófokú iskola osztályait, majd 1817-től magántanulóként a bécsi egyetem gimnáziumának első és második grammatikai osztályát.¹⁰ Meg kell említeni, hogy ebben az időben két rokona is a ugyanezen gimnázium tanulója volt, a vele egyidős gróf Batthyányi Kázmér az első grammatikai osztály, s annak négy évvel idősebb bátyja, Gusztáv az első humán (humaniora) osztály hallgatója.¹¹ A kiváló értelmi képességű és felfogású, de nagyon önértetes Lajosnak 1819 tavaszára elege lett a szeretetnélküli, rideg nevelőintézeti életből, és követelésére az anyja Ikervárra küldte, ahol néhány hónapig a hazai környezetben élt.

Batthyány 1819-től 1821-ig Győrben, a bencés gimnáziumban tanult, s kiválóan végezte a harmadik és negyedik grammatikai osztályt. Ezen idő alatt a Zichy-palotában lakott, a négy évvel idősebb Deák Ferenc, a királyi jogakadémia hallgatója társaságában, a jeles tudós, Fejér György, Dunántúli Tankerületi főigazgató felügyelete és Érdy (Luczenbacher) János történész házitanítószkodása alatt. A Fejérrel, Luczenbacherrel és Deákkal való személyes ismeretség pozitív hatással lehetett Batthyány személyiségének alakulására és műveltségének fejlődésére.¹²

Ez után először Friedrich Klinkovström bécsi felsőfokú tan- és nevelőintézetének növendéke lett, ahol a tanítása és ellátása évi 500 forintba került, majd dr. Nikolaus Möller tanár keze alá került (évi 800 forintért), akiknek segítségével 1821 és 1826 között befejezte a bécsi tudományegyetem gimnáziuma kétéves bölcsészeti tanfolyamát, és megkezdte felsőfokú jogi tanulmányait.¹³ A katonáskodás gondolatával is foglalkozó ifjú Batthyány ekkor kötött bensőséges barátságot filozófiatanárával, dr. J. B. Freiberggerrel, valamint dr. Andreas Hugo Neurohr orvossal és más fiatal polgári értelmiségiekkel.¹⁴ Ám amikor a külföldön tartózkodó özvegy grófnő értesült polgári értelmiségiekkel való egyre erősödő barátságáról, élesen kikelt ez ellen.

Gyermek és ifjúkorából két jellemzés maradt fenn. Igaz mindkettő 1828-ból származik, az édesanyjának a fiával folytatott éles vagyoni vitája idejéből, és a grófnőnek kedveznek a sötétebb színekkel megrajzolt jellemzések.

⁹ Balogh Gyula: Gróf Batthyány Lajos ifjúsága. *Vasárnapi Újság*, 1887. szeptember 4. (36. sz.) 591. o.

¹⁰ Lásd Szögi László: Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom egyetemlein I. 1790–1850. Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban. I. k. Budapest–Szeged, 1994. 55–56., 89. o.; Archiv der Universität Wien. Cod. M. 11. (Matricula Universität Wien) 1799–1833.: 1818. (315. fol.), 1821. (366. fol.). Köszönöm Szögi László hasznos útmutatását és a Batthyány adatait tartalmazó matrikulalapok másolatainak elkészítésében nyújtott segítségét.

¹¹ Szögi: i. m. 87. o.

¹² A győri Czuczor Gergely Gimnázium évkönyve. 1626–1976. (Szerk. Bánhegyi Miksa.) Győr, 1977. 71–72. o.; A győri Czuczor Gergely Gimnázium Irattára. 1819–1821. évi anyakönyvek. Informatio... 1819–20. sem. I., 1820. sem. II., 1820–21. sem. I., 1821. sem. II.; Conscriptio 1819–20., 1821. Latin nyelvű. Eredeti tisztázat. Hálával tartozom Csóka Gáspár igazgató úrnak az eredeti anyakönyvek másolatának megküldéséért.

¹³ Lásd a 9. lábjegyzetet. VaML Friedrich Klinkovström 1828. november 11-én Bécsben kelt bizonyítványa Batthyány Lajosról. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 20. 12. g. 2. o.; VaML Dr. Möller 1824. április 20-i levele özv. Batthyány grófnőhöz. Német nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. GG. Nr. 23. 12. u. 2. o.

¹⁴ VaML Dr. Möller 1828. december 5-én Bécsben kelt nyilatkozata Batthyány Lajos grófról. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 21. 12. r. 2. o.

A nevelőintézet tanárának özvegye, Anna Pleban így jellemezte a 8-12 éves Batthyány Lajost: „A gróf jó növésű és alkatú, gyengéd gyermek volt. Szellemi tehetségei kitűnőek, – gyorsan fogott fel mindent, de rendkívül izgékony, élénk és heves véralkatú. Szenvedélyessége mintegy heves szélvész típot el útból virágot, gyümölcsöt egyaránt. A komikus vidámság bizonyos neme volt az előjele az ilyen kitöréseknek, amely csakhamar haragba ment át és dühöngésben végződött.”¹⁵

Nikolaus Möller, a filozófia (bölcészlet) doktora, akinek a segítségével bécsi egyetemi felsőfokú tanulmányait folytatta, ezt írta a 17-19 éves fiatalemberről: „A gróf makacs, önfejű, és szeszélyes volt, a házi békét gyakran megzavarta; tanulmányaiiban hanyagságot tanúsított, s szívesen foglalkozott haszontalan időtöltéssel. Csak multságok-nak élt, s a pénzt, amit édesanyja ruhára adott neki, elszórta, és a szabóval, cipésszel hitelre dolgoztatott. Adósságokat csinált, melyek nem voltak arányban a rendelkezésére álló jövedelmével. A bölcészeti tanfolyam befejezésével jogi tanulmányokba kezdett, de azokat elhanyagolta.”¹⁶

A jóvágású és erős testi felépítésű, kiváló tehetségű, több nyelvet beszélő, egészséges, de rendkívül heves vérmérsékletű, olykor makacs ifjú gróf, a bécsi egyetem joghallgatója volt, amikor huszadik évébe lépve megkezdte önálló felnőtt életmódját. Mivel az egyik legelőkelőbb főnemesi család nagy vagyona egyetlen örökösének számított, költségesebb életvitele folytatásához pénzügyi igényei megnövekedtek, de az anya azokat nem volt hajlandó fedezni olyan mértékben, ahogy azt az apai végrendelet előírta. Az ifjú gróftól bántotta, hogy a számára megállapított évi 10 000 forint járadékból az anya csak kisebb összeget, 1200 forintot, azaz havi 100 forintot utalt ki neki.

Batthyány 1826 tavaszára lelkileg válságba került, mindenekelőtt azért, mert viszályba keveredett az éppen Bécsben tartózkodó, törekvéseit korlátozó anyjával, valamint összeugrott tanárával is egyetemi jogi tanulmányainak és életformájának problémái miatt. Az ifjú Batthyány életrealitását, személyiségének pozitív tulajdonságjegyeit bizonyítja, hogy ebből a nem egyszerű konfliktusból – igaz, nem kis vívódás árán – megtalálta a maga számára legcélszerűbb kivezető utat. Előkelő társadalmi rangjának megfelelően a válságából való kilábalást a katonatiszti pályában vélte megtalálni. Döntésében több indíték játszott szerepet. Először is a családi hagyományok, a neves katonaelődök és hadvezérek példája és jelszavuk: „Hűséggel és bátorsággal” (Fidelitate et Fortitudine).¹⁷ De közrejátszhatott az a körülmény is, hogy egy évtizeddel a napóleoni háborúk után az arisztokrata körökben még nagy volt a vonzása a tisztii egyenruhának. Befolyásolhatta döntését az is, hogy, egyik rokona, a nála négy évvel idősebb német-újvári Batthyány Gusztáv gróf már a 4. ulánuszred főhadnagya volt. Nem kizárt az sem, hogy az ifjú gróf elhatározásában szerepet játszott a látszólag független, de mégis szoros diszciplinai kötöttségekkel járó tisztii élet.

---

¹⁵ VaML Vinzenz Pleban özvegyének 1828. november 10-én Bécsben Batthyány Lajos grófról készített bizonyítványa. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 19. 12. p. 2. o.

¹⁶ VaML Dr. Möller 1828. december 5-én Bécsben kelt nyilatkozata Batthyány Lajos grófról. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 21. 12. r. 2. o. Valamint lásd még: VaML Dr. Möller 1825. június 10-i levele özv. Batthyány grófnéhez. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 23. a. 12. v. 2. o.; VaML Dr. Möller 1826. február 21-i levele özv. Batthyány grófnéhez. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 23. b. 12. w. 2. o.

¹⁷ Molnár: i. m. 1996. 16–17. o.

Az ifjú gróf Bécsben, 1826. március 29-i levelében jelentette be édesanyjának, özvegy Batthyány grófnénak, hogy katonatiszt kíván lenni.¹⁸ Indítékait világosan kifejtette. A katonai pálya iránti vonzalma tehát erős. Nem rettentik vissza a tisztí szolgálat nehézségei sem. Önkritikusan beismeri, hogy az életmódját befolyásoló „körülmények úgy alakultak, hogy helyzetemben a változás szükségesnek tűnik”. Kiemeli a magyar történelemben, az ország védelmében a hadsereg szerepét. A haza katonai szolgálatát, a katonáskodást úgy jellemzi, mint, amely „az igazi hősi pálya, amely már sokak nemességét megszerezte és gyökere minden nemesnek, nagyoknak... melyek védelme alatt minden, fejlődik, mely nélkül pedig minden elpusztul, melynek mindent köszönhetünk, amiért a történelem küzd, amit a múlt védelmez!”

Édesanyját emlékezteti arra is, hogy katonai pályaválasztása „nem hirtelen fellángolás... mert már évekkel ezelőtt kinyilvánítottam előtted ezt a kérésemet, és bízva türelmedben és jószágodban, ismételten bátorkodom azt ezúttal is eléd terjeszteni”. Biztosítja anyját, mivel erős, egészséges testalkatú és állhatatos lelkű, háborúban és békében családjá és a maga nevéért becsülettel fog helytállni. Sőt megfogadja neki, miszerint: „Attól sem kell tartanod, hogy a katonaeletet hamar megunom, látván a kisebb-nagyobb nehézségeket.”

Megígéri azt is, hogy folytatja majd jogi tanulmányait és a hátralévő záróvizsgákat eredményesen le fogja tenni az egyik királyi jogakadémián, mint írja: „Ha majd ezredemmel oly városban leszek, ahol alkalmat találok, szabad óráimat bizonyára a tanulmányaimnak szentelem. Mindenekelőtt azt ígérem meg neked, hogy a hazai jogot nem fogom elhanyagolni, hanem naponként foglalkozom vele néhány órán át, hogy egykor furfangos ügyvédek kezeibe ne kerüljek.”

A grófnőt azonban a szépen megfogalmazott érvek nem győzték meg. Ezért fia 1826. április 2-án újabb levelében erősítette meg, hogy szándéka a katonai pályára lépésre végleges, mint írta: „Hozd meg ezt az áldozatot számomra. Én azt mondom áldozat, de belátom, számodra milyen riasztó karrieremet kockára tenni.” Kéri az anyai jóváhagyást, hogy régi ígéretét valóra váltva „elmenjen katonának”.¹⁹

Az anya és fiú kapcsolatára jellemző, hogy noha mindketten Bécsben éltek, ezt az életbevágó kérdést nem személyes beszélgetés útján, hanem levelezéssel akarták megoldani. Ez is arra mutat, hogy anya és fia viszonya megromlott, elvesztette közvetlenségét és hideggé vált. Az újabb levél sem érte el azonban a kellő hatást, mert a grófnő továbbra is ellenezte fia pályaválasztását. Ezért az ifjú gróf, tervének megvalósításához, családjá jó ismerősétől, Laval Nugent gróf altábornagytól, a velencei hadosztály parancsnokától, gróf Batthyány Vincétől, a magyar kancellária tanácsosától és más rokonaitól kért támogatást.

Nugent megkísérelte a fiatal Batthyányt lebeszélni törekvéséről azzal az érveléssel, hogy ő a család egyetlen fiúgyermeké, ezért ne legyen katona, hanem inkább fejezze be jogi tanulmányait. Batthyány azonban meggyőzte Nugentet, hogy katonaként is befejezheti a jogi tanulmányokat. Ezek után az altábornagy vállalta, hogy kérését pártfogolja és be-

¹⁸ VaML Batthyány Lajos 1826. március 29-i levele anyjához. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 8. a. 12. o. A levél teljes szövegének magyar fordítását már többször közreadtuk, először a HK 1984. 4. sz. 721–722. oldalán, legutóbb az *Új Honvédségi Szemle*, 2007. 3. sz. 81–82. oldalán.

¹⁹ VaML Batthyány Lajos 1826. április 2-i levele anyjához. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 8. b. 12. o.

szélni fog családjával. Batthyány Lajos katonáskodásának ügyében összeült a családi tanács. Az anya Nugent altábornagy rábeszélésére Batthyány Vince gróf és más rokonok előtt beleegyezését adta, hogy Lajos fia kadét legyen, azzal a kikötéssel, hogy közben folytatnia kell jogi tanulmányait, és abból le kell vizsgáznia Magyarországon. Azt is feltételül szabta, olyan magyar ezredben legyen kadét, amely Nugent parancsnoksága alá tartozik, hogy a tábornok személyesen felügyelhesen fiára, és a magyar nyelvet is gyakorolhassa. Az altábornagy tanácsára az anya fia havi 100 forint zsebpénzét 60 forintra csökkentette, nehogy – mint Nugent mondta – egy kadét jövedelme felülmúlja egy százados havi fizetését, amely 77 és 142 forint között mozgott. Batthyány Lajos a feltételeket elfogadta, és így megnyílt előtte az út az óhajtott tiszti pálya előtt.²⁰

Batthyány Nugent altábornagy és az özvegy Batthyáynéval baráti kapcsolatot tartó Estei József Károly Ferenc főherceg, modenai herceg és Estei Ferdinánd Károly főherceg, magyarországi főhadparancsnok támogatásával a császári-királyi hadsereg egyik legrégebbi alakulatához, a nagy katonai hagyományokkal rendelkező, akkor Páduában állomásozó 32. magyar sorgyalopezredhez került saját költségén szolgáló kadétnak. Szolgálatát megkezdendő, augusztus elején Nugent altábornaggal utazott Itáliába. Az ekkor kiállított törzslapja „Növedék” rovatába ezt vezették be: „1826. augusztus 5-én a herceg Esterházy 32. gyalopezredbe, ezredkadétként 27 forint és 23 krajcárt felszerelési pénz letétele ellenében, létszámba vették.”²¹

A császári-királyi hadsereg és tisztkara testületi szelleme

A Mária Terézia uralkodása alatt, 1741-ben a porosz háború idején létrehozott 32. magyar sorgyalopezred a XVIII–XIX. századi háborúkban nevezetes hadi tettekkel tűnt ki. Az ezred 95 esztendei béke és háborús működése alatt, a változó és megújuló szabályzatok, toborzás, szervezet, fegyelem, ellátás, fegyverzet, kiképzés, harcmodó hatására alakultak ki azok az írott és íratlan tradíciók és az a csapat- és testületi szellem, amely meghatározó és kötelező volt az alakulat minden tisztje, tisztjelöltje, altisztje és közkatona számára.

Az összmonarchikus gondolat követelményeinek megfelelően felépített császári-királyi hadseregben és ezredeiben, így a 32. magyar sorgyalopezredben is, a dinasztiahoz való hűséget állandóan erősítő tevékenység egyik leghatásosabb eszköze volt a múltra való emlékezés, a hagyományok ápolása. A hadseregben és az ezredekben, a harcban kitűnt személyek nevei, a hadi tettek nem veszték el a történelmi feledés homályában. Tisztelettel megőrizték azokat és szájról szájra adták tovább az ezredhez került újoncnak. A hadtörténeti múlt dicsősége az utódokra szállt, és bensőséges érzelmi szálak tartották fenn a múlt és a jelen közötti élő katonai kapcsolatot. Az átöröklődő hagyományok fő szimbóluma a háborúban és békében megőrzött zászló volt, melynek becsülete összefor-

²⁰ VaML Gróf Laval Nugent altábornagy 1828. november 15-i nyilatkozata Batthyány Lajosról gróf Reviczky Ádám kancellárnak. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 24. 12. y. 2. o.

²¹ Gróf Batthyány Lajos nyilvántartólapja. KA, Wien. 9. Hus. Reg. Grundbuch. Abgang. 2. Classe. 1. Heft. 4. Seite. Érdemes megemlíteni, hogy a 32. magyar sorgyalopezred történetét tárgyaló, a dualizmus és a Horthy-rendszer alatt megjelent kiadványok nem szólnak Batthyány Lajos gróf ezredbeli szolgálatáról. Lásd *Szabó M. Ferenc*: A császári és királyi 32. sz. magy. sorgyalopezred fennállása első évszázadának története. Budapest, 1886. és *Varga Sándor*: Budapest volt házi ezredének a cs. és kir. 32. gyalopezrednek története 1741–1918. Budapest, 1929. című munkákat.

rott a katona, a tiszt egyéni becsületével. Az ezred közel egy évszázados, sok ütközetet átélt zászlója (a kétféjűsasos lobogó), a hozzá fűződő katonai emlékek és ceremóniák révén ereklyeszámba ment, és azt a legénység és a tisztikar őszinte tisztelettel övezte.²²

Az udvar szilárd meggyőződése az volt, és ennek érdekében minden eszközt és energiát felhasznált, hogy birodalma történelmi hivatását csak a monarchia képeire formált egységes hadsereg tudja biztosítani. A XIX. század első felében a császári-királyi hadsereg ideális megtestesítőjévé vált az összbirodalom gondolatának. Ez szemmel láthatóan is kifejezésre jutott az ezredek elhelyezésében és a csapatok tisztikarának nemzetiség szerinti összetételében. A magyar ezredek többségét a birodalom idegen országaiba és tartományjaiba helyezték, Magyarországon pedig nem magyar alakulatok állomásoztak. Az egyes csapatok legénységi állománya általában egy nemzetiségből került ki, a tisztikar összetétele azonban vegyes volt. Az ezredekben a birodalom nemzetiségei (magyar, osztrák, olasz, lengyel, horvát, cseh tisztek) mellett különböző külföldi, délnémet, hannoveri, angol, francia és más születésű tisztek is éltek, szolgáltak. A legfelsőbb katonai vezetés tudta azt, hogy a hadseregben erőteljesen fellépő nemzeti érzések szétfeszítenék az összetartó kapcsolatokat. Ezért még idejében gondoskodtak külön hadsereg testületi szellem kialakításáról. Az „esprit de corps”-ot tervszerűen erősítették. A testületi szellem életéhez a rendszeres táplálékot nem egy adott nemzetből merítette, hanem gyökereivel a Habsburg-dinasztiába kapaszkodott és annak megbízható eszköze volt. E testület uralkodó színe nem a nemzeti volt, hanem az uralkodóház fekete-sárga színe.

A tisztikar ennek a császári-királyi hadseregnek megmerevedett és zárt hatalmi körében élte mindennapjait. A tisztjelölt vagy az ifjú tiszt attól a pillanattól fogva, amikor ennek a testületnek tagja lett, magába szívta annak sajátos történelmi levegőjét és olyan szuggesztív befolyás alá került, melytől nehezen tudta magát távol tartani vagy később kiszabadítani. A parancsnokok mellett, az idősebb tisztek legfontosabb feladatuknak tekintették, hogy a polgári életből a soraikba került fiatalabb kadétkok vagy tisztek érzésvilágát átforgalmazzák a közös testületi szellem jegyében. A szellemi és lelki átnevelést tüstént megkezdték, amely időben és fontosságban még a katonai kiképzést is megelőzte. Szépszóval és a katonai fegyelem eszközeinek segítségével igyekeztek az ifjú egyéniséget a hadsereg féltékenyen őrzött, évszázados szellemiségébe belekényszeríteni. Az ifjú tiszt vagy meghajolt ez előtt a magasabb rendű akarat előtt, és készséggel beleolvadt a nagy katonai szervezetbe, vagy előbb-utóbb szakítania kellett a katonaelettel, a tiszt pályával. A tanult ifjak 18-20 éves korukban önként jelentkeztek a katonatiszti szolgálatra, olyan életkorban, amikor a hadsereg még a maga képeire formálhatta a tisztjelölteket. Az

---

²² A Habsburg uralkodói (császári) 1804-es, 1806-os, az 1815-ös és 1836-os címerváltozásokat a cs. kir. hadsereg zászlói is követték. A gyalogságnál és a lovasságnál az ezredzászlók fehér selyemből készültek, a zászlólap egyik oldalán az osztrák császári közép-, illetve kiscímerrel, a másik oldalán az aranyugarakkal övezett egész alakos Szűz Mária ábrázolással. Az ezredzászlók szabad széleit fekete-arany-vörös-ezüst lángnyelvek szegélyezték. A gyalogságnál a zászlóaljzászlók, illetve a lovasságnál az osztályzászlók sárga színűek voltak, a zászlólap mindkét oldalán a császári címerrel. A sárga zászlókat fekete-sárga-vörös-fehér lángnyelvek vették körül. A zászlók négyzetesek voltak. A gyalogsági zászlók rúdját spirálvonalban, a lovasságiakét pedig hosszában fekete-sárga-vörös-fehér színűre festették. A levél alakú, lapos, sárgaréz zászlócsúcs mindkét oldalára az uralkodó névjelét vésték (F1). A Hadtörténelmi Múzeumban található a 32. gyalogezred 1837. M. fehér ezredzászlója és két sárga zászlóaljzászló. Nincsenek meg ellenben a 9. huszárezred korabeli ezred- és osztályzászlói. Lásd *Kerekes Zoltán*: Az országos Hadtörténelmi Múzeum zászlógyűjteménye. Az Országos Hadtörténelmi Múzeum Értesítője. 1. Budapest, 1971. 72–160. o.

új katonai környezethez való szellemi és testi átidomítást, az ifjú kadét gépies nevelését elősegítette, hogy a katonai vezetők nagy hangsúlyt helyeztek a hadsereg és ezredei belső életének patriarchális színezetű berendezésére. Különböző intézmények, különösen a bajtársiasság kultusza határozott irányt adtak a tisztikar magánéletének. A tisztok társas érintkezését szigorú szabályok határozták meg. Szolgálaton kívül csak az előkelő osztályok és körök tagjaival érintkezhetek. Mivel a tiszt számára a családalapítás szigorú feltételekhez volt kötve, a tisztok többségének az ezred jelentette a családi otthon. Minden tiszt, már tisztjelölt korától akarva vagy akaratlanul, lelkileg összeolvadt az idegen nemzetiségű társaival és a hosszú szolgálati idő alatt keletkezett baráti szálak révén hozzáért az ezredéhez. A társasági élet formáságai mellett a tisztet szigorú erkölcsi szabályok is kötelezték. A tiszt becsület fenntartásán és erősítésén különös gonddal örködtek az ezredtulajdonosok, parancsnokok, törzs- és főtisztek. A tiszt minősítéseknél a parancsnokoknak válaszolni kellett minden tiszt és tisztjelölt esetében többek között a következő kérdésekre: beosztottja iszákos-e, kártyás-e, adósságcsináló-e vagy kötekedő természetű-e?

A tisztikar szigorúan zárt és felügyelet alatt álló élete, az uralkodóhoz való hűségre és a politikamentességre nevelése következtében csak nehezen eresztett gyökeret a tisztokban az igazi nemzettudat. A hazaszeretet fogalma ismert volt előttük, de többségükben más tartalmat nyert: a tisztikar nagy részénél a hazaszeretet az uralkodóhoz és a birodalomhoz való hűséget és ragaszkodást jelentette. A Magyarországhoz és a nemzethez való tartozás érzése a tisztok jelentős részének tudatában másodrangú helyet foglalt el. Természetesen nem kis számban voltak olyan törzs- és főtisztek, különösen a fiatalabb századosok, főhadnagyok, alhadnagyok és kadétek között, akik tudatában erősen munkálkodott a nemzeti érzés, az új iránti vágy. A magyarországi származású fiatalabb tisztok közül kerültek ki azok, akik kevesebb előítélettel és mélyebb átérzéssel megértették a nemzeti haladás és reformok szükségességét, az európai történelmi és társadalmi fejlődés irányát.

*Kadéti szolgálata a herceg Esterházy 32. magyar sorjalogezredben,
1826. augusztus 5. – 1827. április 19.*

A pesti hadkiegészítésű sorjalogezred névadó ezredtulajdonosa Esterházy Miklós herceg tábornagy, ezredparancsnoka Stephan August von Auenfels ezredes volt. Az ezred békeszervezete 3 zászlóaljából (2 gránátos- és 18 lövészzásadból, századonként 198 főből), és ha létszáma fel volt töltve (rendszerint nem) 3693 főből állt. Batthyány Lajos kadéti pályafutásának első három hónapja alatt az ezredtörzshöz volt beosztva, ahol a 25 kadéttársán kívül megismerte a zömében magyarországi származású tisztikart (1 ezredes, 1 alezredes, 2 őrnagy, 14 százados, 6 alszázados, 21 főhadnagy, 21 alhadnagy, 17 zászlós, 1-1 ezredkáplár, hadbíró, ezredorvos, számvevőtiszt) és szellemét. De századnál is teljesített szolgálatot, és elsajátította a különböző altiszti, örvezetői, a tizedesi és az őrmesteri kötelességeket.²³

---

²³ Dienst-Reglement für die K. K. Infanterie. Erster Theil. Wien, 1807. (a továbbiakban: Dienst-R. I.) 8., 171. o.; Zweiter Theil. Wien, 1806. 6., 338 o., 3 függelék (a továbbiakban: Dienst-R. II.); Szolgálati Szaballat a Cs. Kir. Gyalogság számára, mellyet kivonatban... szerkesztve magyarázott *Virág József*. Sopron, 1836. 119 o.; Oktató Szaballat, a Császári, és Cs. Királyi gyalogság számára. Fordította... *Virág József*. Sopron, 1835. VI, 128 o., 2 tábl.

A gyalogság ezredeiben 1763-ban rendszeresítették a kadéti (hadapródi) intézményt. A kadétokból (hadapródokból) került ki a tisztikar nagy része, mert a bécsújhelyi katonai akadémia és a bécsi mérnökakadémia megközelítőleg sem tudta kielégíteni a hadsereg tisztszükségletét.

Háromféle kadét (hadapród) volt. A bécsújhelyi katonai akadémiáról és a bécsi mérnökakadémiáról kikerülteket neveztek zászlós kadétnak (*fahnen Kadett*) vagy zászlós hadapródnak. Ezredenként 2 fő volt belőlük, havi díjat kaptak, és a tisztekhez hasonló egyenruhát és felszerelést viseltek. A császári vagy rendes kadét (*kaiser Kadett* vagy *ordinari Kadett*), illetve császárhadapród az lehetett, aki a katonai akadémiát gyenge eredménnyel végezte el, vagy hivatásos tiszt fia volt, de egyelőre még nem bizonyult méltónak a zászlós hadapródi rangra. Az előírásoknak megfelelően az ezredtulajdonos választotta és nevezte ki őket az olyan rátermett ifjak közül, akik biztosan képesek voltak ellátni az altiszti beosztást és szolgálatot, és idővel tisztekké válhattak. Ezredenként 6 volt belőlük, és egyenruhájuk az őrmesterekéhez hasonlított. Az ezredtulajdonosok 1766-tól kezdve rendes kadétnak csak tisztek fiait vették fel. A cs. kir. kadétozók az ezredtörzsbe voltak beosztva, de a századoknál szolgáltak, ahol gyakorolták, elsajátították a szabályzat előírásainak megfelelően az altiszti rendfokozattal járó elméleti és gyakorlati szolgálati kötelemeket. Ez után léptették elő őket a következő rendfokozatba. A rendes kadét zsoldja és előírt ellátmánya az altiszti rangnak felelt meg, kivéve, ha az ezredparancsnok másképp nem intézkedett. A gyalog- és lovasezredeknél ezredhadapródnak, magánkadétnak (*privát Kadett*), későbbi elnevezéssel *ex propriis Gemener*-nek azokat a műveltebb, katonai szolgálatra alkalmas fiatalembereket neveztek, akikről remélhető volt, hogy idővel ügyes altisztek és jó főtisztek lesznek. Felszerelési költségeiket saját maguk fedezték, és hozzátartozóiktól havonként pénzsegélyt kaptak. Számuk nem volt korlátozva. Minden magánkadét beosztásából előléphetett altisztté, hordhatta ruházatát és felszerelését. Ám először közlegény, majd őrzetető vagy alkáplár lett, majd példamutató katonás magatartása és ismeretei alapján léptethették elő tizedesi és őrmesteri rendfokozatba és szolgálhatott ilyen beosztásokban századoknál. Ha a magánkadétozók elnyerték az altiszti rangot és beosztást, akkor a cs. kir. kadétozokhoz hasonlóan elláthatták zászlósként az általános- és helyőrségi főőrséget. Az ezredkadétozók helyzete általában mindenben hasonló volt a cs. kir. rendes kadétozókéhoz.

A szolgálat szabályzat előírásaiból és a herceg Esterházy 32. magyar sorjalogezred 1826. évi minősítési táblázata adataiból kiténik, hogy a császári-királyi rendes és az ezredkadétozoknak nem volt könnyű katonaeletük. Létszámuk még évközben is állandóan változott, amit a katonai sematizmus is bizonyít.²⁴ A 32. magyar sorjalogezred 6 rendes és 19 ezredkadétozójáról a minősítési jegyzék 1826. október 31-én Páduában készült. A listát az ezredparancsnok, Stephan August von Auenfels ezredes, az ezredparancsnok-helyettes Johann Kissling alezredes, a zászlóaljparancsnokok, Pisztory János és Friedrich Drever őrnagyok írták alá. A kadétozók közötti rangsorban Batthyány a 25., vagyis az utolsó helyen szerepel.

---

²⁴ Militär-Sematizmus, 1826. Wien. 159. o.; Militär-Sematizmus, 1827. Wien. 159. o. Batthyány Lajos neve az 1826. évi katonai sematizmusban még nem szerepelt, de az 1827. éviben, a 32. magyar sorjalogezred ezredkadétozójait felsoroló névsorban a 8. helyen olvasható „Batthyany, Ludwig Gr.” A rangsorban az előkelő nyolcadikként nem szolgálati ideje alapján szerepel, hanem azért, mert az ezredkadétozók nevét abc sorrendben közli a sematizmus.

Érdekes képet kapunk arról, hogy az ifjú Batthány Lajos grófnak kik voltak kadéttársai és milyen tisztjelölti környezetben élt több mint 8 hónapig, ha megvizsgáljuk az 1826-ban készült minősítési jegyzék adatait.²⁵

A rangidős cs. kir. rendes kadét, a 29 éves Johann von Breitschwerdt, már őrmester, tiszt gyermekeként született a bánáti Lúgoson 1797-ben. A bécsújhelyi katonai akadémián 1816. október 16-án lett cs. kir. rendes kadét és ebben a rangban az ezredben már 10 évet és 27 napot szolgált. A közepes tehetségű, németül jól és magyarul valamit beszélő hadfi tisztí elöléptetését javasolják. Az ifjú Batthány Lajos grófnak a további öt cs. kir. rendes kadéttársa is mind tiszt gyermeke volt. A születés ideje szerint 1797-ben 1 fő, 1801-ben 1 fő, 1803-ban 2 fő és 1805-ben 2 fő született, vagyis 21-29 évesek voltak. Születési hely szerint 3 fő Magyarországról, 2 fő Szlavóniából, 1 fő pedig Erdélyből származott. Kadétként szolgált 1 fő 1816-tól, 1 fő 1819-től, 1 fő 1821-től, 2 fő 1822-től és 1 fő 1824-től. Többségük tehát 5-10 éve ette a tisztjelöltek kenyerét. A kadétek 2-4 nyelven beszéltek, magyarul öten tudtak, egy nem beszélte a nyelvet. Mindenkit javasoltak tisztí elöléptetésre, bár azt, noha több évet töltöttek már szolgálatban, nem siették el.

A rendes kadétek mellett az újonc Batthánynak be kellett illeszkednie a 19 saját költségű (magán) ezredkadét érdekes képet mutató társaságába és rangsorába is. Ennek élén a 29 éves Plachy András ezredkadét tizedes, mint őrmester állt, aki nemes fiaként született 1797-ben, a magyarországi Legénden. Az ezredben 12 éve 8 hónapja és 5 napja szolgáló, havi járadékot is kapó hadfi 1814. február 25-én lett ezredkadét (közlegény) és 1821. március 26-án tizedes. A németül, magyarul, latinul és franciául jól, valamit olaszul is beszélő, de szerényebb tehetségű hadapród jó katonai ismeretekkel és tulajdonságokkal rendelkezett, és helytállva vett részt az 1814. és 1815. évi hadjáratokban. De tisztí elöléptetésre mégsem javasolták. A 19 saját költségű ezredkadétből 13 volt nemes gyermeke, közülük egyedül Batthány Lajos volt gróf, tiszt gyermeke 4, egyéb származású 2 fő volt. Születés ideje szerint 1797-ben 1, 1799-ben 1, 1802-ben 2, 1803-ban 2, 1805-ben 3, 1806-ban 4, 1807-ben 4, 1809-ben 2 fő látta meg a napvilágot. A hadfiak között tehát 17 évestől 29 éves korig minden korosztály képviselve volt. Születési hely szerint magyarországi 14, horvátországi 3, ausztriai 1, szlavóniai 1 fő. Szolgálatuk kezdete is eltérő volt, 1814-től 1, 1816-tól 1, 1819-től 3, 1820-tól 2, 1821-től 1, 1822-től 1, 1823-tól 3, 1824-től 2, 1825-től 4 és 1826-tól 1 fő. Ebből látszik, hogy a kadétek már 1 évtől 12 évig szolgáltak az ezredben, a legkevesebb idővel az ifjú gróf rendelkezett. Magyarul 17 fő beszélt közülük.²⁶

---

²⁵ KA, Wien. Fürst Esterházy 32-te Linien Infanterie Regiment. Conduite Liste. Pro Anno 1826. Der infant. kaiser. könig. ordinaier und Regiments Cadeten. ad. 32/826. Fasc. 117/I.

²⁶ Az 1826-os minősítési jegyzékben 6 rendes és 19 ezredkadét szerepel. A rangidős cs. kir. rendes kadétot, Johann von Breitschwerdtet a 25 éves Johann Holzbecher von Adalsehre követi a sorban, a harmadik az 1803-ban a szlavóniai Podgradja-ban, tisztfiaként született Stephan Filich cs. kir. kadét altizedes, öt követi az 1803-ban tisztfiaként született Theodor Wükottich, majd az 1805-ben a magyarországi Tarcabán, tisztfiaként született, 21 éves Ortmayer Izidor, végül báró Baumgarten Adolf cs. kir. rendes kadét altizedes.

A saját költségű (magán) ezredkadét-rangsor élén Plachy András ezredkadét tizedes, mint őrmester áll, a második a 27 éves Jankovics Ferenc ezredkadét őrmester, a harmadik a 23 éves Kostner Ferenc, őket követi Kovács Vilmos, Somogyi Dants Ferenc, Sebők István, Thomas Rukovina von Liebstadt, Horaúsz János, Szent-Iványi István, Vécsei Czigler Károly, Köröskény János, Leopold Rukovina, Gedeon Miklós, Friebeisz Lajos, Dragon Grubiczy Ferenc, Kálnai Bernyám János, Marcus Pavkovic, végül Batthány Lajos gróf. KA, Wien. Fürst Esterházy 32-te Linien Infanterie Regiment. Conduite Liste. Pro Anno 1826. Der infant. kaiser. könig.

Az sajnos nem ismert, hogy az ifjú gróf a kadétek közül kivel került barátságba. Valószínűleg tűnik, hogy jogi tanulmányaihoz kereste azokkal a társaival, így az 1802-ben, nemes gyermekeként született, hat nyelvet ismerő, tisztí előléptetésre javasolt Sebők István ezredkadét őrmesterrel és a németül, latinul és magyarul tudó, sokoldalú Kálnai Bernyam Jánossal a kapcsolatot, akik korábban szintén jogot tanultak és már eminensen abszolváltak.

Alig három hónapi kiképzés után a herceg Esterházy 32. magyar sorgyalozezred újonc ezredkadétjának 1826. évi minősítésében ez olvasható: „Rendfokozat: *ezredkadét*. Előlépett: 1826. augusztus 5. Elő és utóneve: *Németújvári gróf Batthyány Lajos*. Nőtlen vagy nős: *nőtlen*. Születési év: 1807. Születési hely: Pozsony, Magyarország. Nemes vagy tisztí gyermek: –. Alapítványt élvez: –. Mikor és minek vonult be: 1826. augusztus 5-én, *ezredkadétnak*. Szolgálat. Öfelsége szolgálatában: Ebben az ezredben, év, hó, nap: *ezredkadét 2 hónap 27 nap*. Más ezredben, karban: *nem*. Összesen: *2 hónap 27 nap*. Megszökött-e: *nem*. Vásárolt rendfokozatot: *nem*. Egészségi állapota: *jó*. Jelleme: *kissé változó*. Természetes tehetsége: sokoldalú. Nyelveket beszél: magyarul, németül, latinul, olaszul és franciául jól, keveset angolul. Tud-e írni és olvasni: *az első öt nyelven jól*. Felkészültsége. Gyakorlaton: *jó*. Felszerelésben: *jó*. Nevelésben: *nincs tapasztalata*. Ismeretei. Műszaki tudományokból: *némi*. Más tudományokból: matematika, földrajz, *egyetemes történelem és jog*. Milyen hadjáratban vett részt: *egyikben sem*. Magatartása. Ellenség előtt: *nem szolgált*. Ezredben: *tekintélye van*. Viselkedése. Szorgalmas és alkalmas: *igen*. Jó gazda: *igen*. Vannak hibái: *nincsenek*. Különben a szolgálatban: *a legjobb akarat mellett még oktatásra van szüksége*. Megérdemli az előléptetést: *mindenképpen*.²⁷

Batthyány személyiségének szinte minden lényeges jellemzőjét megrajzolta, és képességeit és ismereteit is reálisan bemutatta minősítése. Előjárói megelégedésére magatartásával kitűnt a kötelességek és feladatok ellátásában, a tisztí rendfokozathoz szükséges legfontosabb kiképzési, harcászati és szolgálati alapismeretek elsajátításában. A minősítési jegyzékben szereplő adatokból világosan kivehető, hogy a 24 rendes és ezredhadapród társa között nem volt az ifjú grófhhoz hasonló előkelő származással, vagyonnal, képességekkel és tehetséggel rendelkező tisztjelölt. Az viszont tény, hogy kadéttársai több szolgálati idővel, katonai ismerettel, gyakorlati tapasztalattal rendelkeztek, és többségük a hosszú évek során jócskán belekóstolt a katonaelet örömeibe és keserűségeibe. Látta azt is, hogy sok kadét hiába szolgál az ezredben 5-10 éve, és hiába rendelkezik a tisztí előléptetéshez szükséges katonai elméleti és gyakorlati ismeretekkel, mégsem léptetik elő őket zászlósnak vagy alhadnagynak. Ez a felismerés vezette arra, hogy néhány hónap elteltével kérje áthelyezését gyalozezredéből egy huszárezredbe.

Az anya – aki minden lépését ellenőriztette az ezred egyik tisztjével, Range hadnaggyal – elégedett volt fia katonai szolgálatban tanúsított előmenetelével és az 1826 decemberében Zágrábban letett eredményes jogi vizsgájával,²⁸ mert 1827. január 20-án

---

ordinaier und Regiments Cadeten. ad. 32/826.. Fasc. 117/I. Vö. Militär-Schematismus, 1826. Wien. 159. o.; Militär-Schematismus, 1827. Wien. 159. o.

²⁷ KA Wien. Fürst Esterhazy 32-te Linien Infanterie Regiment. Conduite Liste. Pro Anno 1826. Der infant. kaiser. könig. ordinaier und Regiments Cadeten. ad. 32/826.. Fasc. 117/I.

²⁸ Szabadidejében Batthyány, ígéretéhez híven, Jurinisch tanár felügyelete alatt folytatta jogi tanulmányait, és sikeres vizsgát tett a zágrábi királyi jogakadémián. Tanulmányainak és vizsgájának költségei 1690 forintba kerültek. VaML Elszámolás gróf Batthyány Lajos kiadásairól özv. Batthyány grófnának. Német nyelvű. Hitelesített másolat 14690/1829. GG. Nr. 5. 12. e.

ajándékot küldött neki, amit Batthyány Lajos 27-én Páduából írt levelében köszönt meg. Ebben a levelében arra kérte anyját, hogy vesse latba befolyását Ferdinand d'Este főherceg, magyarországi főhadparancsnoknál és Johann Frimont báró, lombard-velencei főhadparancsnoknál, annak érdekében, hogy helyezték át a hadsereg elitfegyverneméhez, a lovassághoz, a könnyűlovasság magyar csapatnemének, a huszárságnak egyik ezredébe. Egy huszárezrednél, mint írta, gyorsan elérheti a tiszti rendfokozatot, „amely a lovasságnál nyitva áll, a gyalogságnál azonban évekre zárva van”. Beszámolt arról is, hogy Nugent tábornok már tudomására adta, hogy a lovassághoz történő áthelyezése elé nem gördít akadályt. Bizonygatja, hogy számára az „anyai szereteted a legfontosabb és örömet az sem rontja el, hogy Range hadnaggyal felügyletetsz engem”. Közli azt is, hogy a leveléhez mellékelte borítékban van ezredparancsnoka, Stephan August von Auenfels ezredes válasza, a grófnő hozzá intézett levelére, megjegyyezve: „Remélem örülni, fogsz neki.”²⁹ Az ezredes, a törzs- és főtisztek és a saját benyomásai alapján írta meg pozitív véleményét az ifjú grófról Batthyány grófnőnek.

Az áthelyezésre azonban még várnia kellett, mivel a nápolyi királyságban keletkezett feszültségek és az itáliai nemzeti mozgalmak hatására az ezredét 1827 februárjában beosztották az itáliai cs. kir. hadsereg hadikészültségbe helyezett csapatai közé, és több századát áthelyezték a Po folyó túlsó partjára, ahonnan csak márciusban tértek vissza páduai helyőrségükbe.³⁰

A 32. magyar sorgyalozezredben az ifjú Batthyány 8 hónapot és 16 napot szolgált, mint ezredkadét. Ez idő alatt elsajátította a tiszti beosztáshoz szükséges legfontosabb katonai alapismereteket, megismerte a gyalogsági fegyvernemet, különösen az alegység – szakasz, század – mindennapi életét, kiképzését és harceljárásait. Részt vett zászlóalj- és ezredgyakorlaton, és belekóstolt a szinte háborús állapotot jelentő hadikészültségbe, megszerezte a többi fegyvernemi és csapatnemi ismeretek minimumát is. Megfelelő alappal rendelkezett a tiszti rendfokozathoz.

Özvegy Batthyányné, Skerlecz Borbála kérésére Ferdinand d'Este főherceg és Johann Frimont báró elintézték, hogy gróf Batthyány Lajos kadétot 1827. április 19-én a 32. sorgyalozezredből áthelyezték a Vicenza térségében települt 9. huszárezred állományába, és másnap, 1827. április 20-án előléptették alhadnagynak.

*Első évi alhadnagyi szolgálata és „változatos” élete
a báró Frimont 9. huszárezredben, 1827. április – 1828. április*

A cs. kir. hadsereg elitfegyverneme, a lovasság nehéz- és könnyűlovasságra tagolódott. A nehézlovasság két csapatnemből, a 8 vértesezredből és a 6 dragonyosezredből állt, feladatuk a csataeldöntő roham, az ellenséges harcrend áttörése volt. A könnyűlovasság három csapatneme, a magyar nemzeti csapatnemnek tekintett 12 huszárezred, a főleg lengyelekből álló 4 ulánusezred és a birodalom minden részéből származó 7 könnyű-

²⁹ VaML Batthyány Lajos 1827. január 25-i levele anyjához. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 8. c. 12. r.

³⁰ *Seeliger, Emil*: Geschichte der kaiserlichen und königlichen Infanterie-Regiments Nr. 32., für immerwährende Zeiten: Kaiserin u. Königin Maria Theresia, von seiner Errichtung 1741 bis 1900. Budapest, 1900. 220. o.

nyúlóvas, cheveux-légers (svalizsér) ezred a felderítésben, az előőrsi szolgálatban, a rajtaütés és portyázásban játszott fontos szerepet. A lovas fegyvernem magyar csapatneme volt a legmozgékonyabb. A huszárságnak minden lovas vállalkozásban részt kellett vennie. A huszárstratégia és harcászat feladatkörébe tartozott a hatásfokozó, meglepő és fergeteges lovasroham, a csataelőkészítő felderítés, a biztosítás, a leplezés, az ellenség hírszerzésének megbénítása, a megvert ellenség üldözése, a portyázás és lesvetés, a kisháborús harcmód művészi alkalmazása.³¹

A magyar huszárság a XVIII–XIX. századi háborúkban élte aranykorát, és méltán szerzett haditetteivel világhírnevet. A napóleoni háborúk befejezése után az irigyelt fényes huszárezreletet 1816-tól 1848-ig a szürke hétköznapiak követték a huszárezredekben. Ám a több mint három évtizedes békekorszak dacára, amikor a katonai tevékenység a huszárok monoton kiképzésére és huszárlovak dresszírozására, az egyhangú helyőrségi szolgálatokra, a menetekre, áttelepülésekre, a beszállásokra, a hadgyakorlatokra és díszszemlékre, a kevés ünnepnapra szorítkozott, a huszárezrelet mégis vonzó maradt a fiatal emberek számára.

Az 1688-ban, gróf Czobor Ádám tábornok alapította 9. huszárezred az állandó cs. kir. hadsereg legrégebbi huszárezrede volt. Ez a huszáralakulat 1689-től kezdve neves ezredtulajdonosok és ezredparancsnokok vezényletével harcolt a Habsburg Birodalom minden nagy és kisháborújában, a török háborúkban, az osztrák örökösödési és hétéves háborúban, a francia háborúkban.³² Az uralkodó 1806. május 9-én nevezte ki ezredtulajdonosnak a magyarnak tekintett Johann Frimont bárót (később gróf, 1813-tól lovassági tábornok), aki 1776-tól szolgált a hadseregben, és egyik legbátrabb és legtehetségesebb parancsnoka volt.³³

A 9. huszárezred 4 osztályból (a törzs és osztályonként két századból, századonként 218 főből), az ezredesi, az alezredesi, az első és második őrnagyi osztályból állt, békében mintegy 1340–1792 fővel (háborúban 2400 fővel). 85%-ban magyarországi származású tisztikara 51 tisztet, 4 törzsbeosztottat és 8 tisztjelöltet számlált (1 ezredes, 1 alezredes, 2 őrnagy, 7 első lovasszázados, 8 másod lovasszázados, 17 főhadnagy, 15 alhadnagy, 8 kadét, a törzsben 1-1 ezredkáplár, hadbíró, orvos, számvevőtiszt).³⁴

Baththyány Lajos egy nagyon összetartó katonai csapatszellemű és kiváló minőségű huszárkatonák közösségbe, mondhatni huszárakadémiára, került, melynek törzs- és főtiszti állományának többsége magyar volt az 1828. évi minősítési jegyzék szerint.³⁵ A négy

---

³¹ Lásd a cs. kir. hadsereg lovassága magyar huszárságáról részletesen: *Thürheim, Andreas*: Die Reiter-Regimentes der k. k. österreichischen Armee. Von einem ehemaligen Cavallerie-Offizier. Die Hussaren. II. Band. Wien, 1866.; *Teuber, Oscar – Ottenfeld, Rudolf*: Die österreichische Armee von 1700 bis 1867. II. Band. Wien, 1895.; *A magyar huszár. A magyar lovas katonák ezer évének története.* (Szerk. *Ajtay Endre, Péczey László*.) Budapest, 1936. (a továbbiakban: *A magyar huszár. 1936.*); *Nagyrévi-Neppel György*: Huszárok. Budapest, 1973.; *Zachar József*: Idegen hadakban. Budapest, 1984.; *Ságvári György – Somogyi Győző*: Nagy huszárkönyv. Budapest, 1999.; *A magyar huszár.* (Szerk. *Zachar József*.) Budapest, 2000.

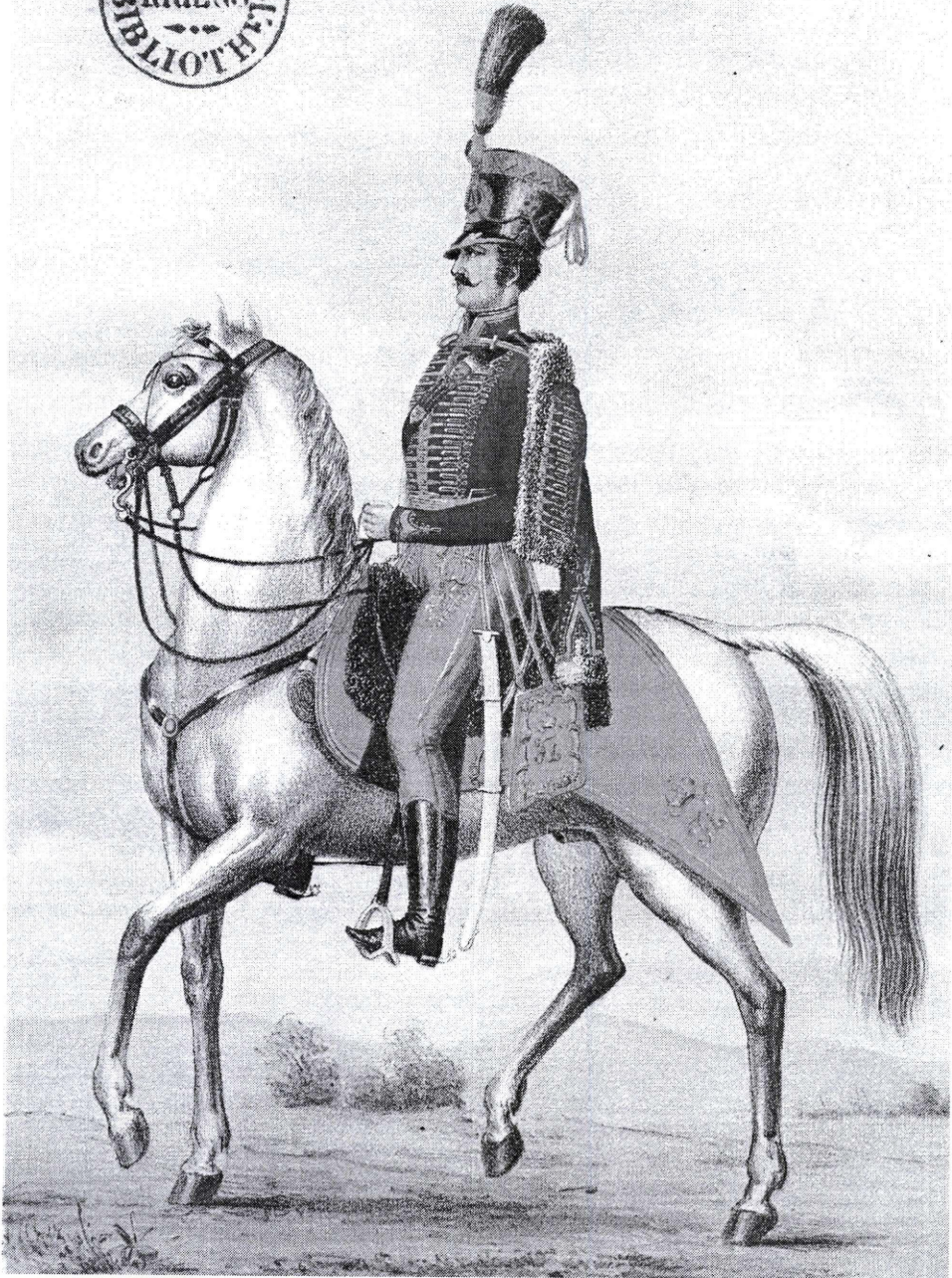
³² Lásd részletesen *Ernst, Georg*: Geschichte des k. k. neunten Hussaren-Regiments Fürst Franz Liechtenstein. Wien, 1862.; *Geschichte des K. u. K. Husaren-regimentes Graf Nádasdy Nr. 9. 1688–1903.* Sopron, 1903.; *Sz. G.*: Az Erdődy-huszárok az 1788-iki török hadjáratban. HK, 1910. 457–460. o.; *Türheim*: i. m. 223–244. o.

³³ Életrajza lásd *Ernst, Georg*: i. m. 122–127. o.; *Gyalóky Jenő*: Adatok Palotai Frimont János gróf életrajzához. HK, 1915. 213–218. o.; *Üő*: Frimont János gróf sírja. HK, 1913. 615–617. o.

³⁴ *Militär-Schematismus, 1827.* Wien, 313–314. o.

³⁵ KA, Wien. Baron Frimont Hussaren Regiment Nr. 9. 129/828. Conduite Liste. Der Ober-Officiere. Pro Anno 1828. Fasc. 563/1. A lista 1828. október 23-án készült Vicenzában.

Kapitány a báró Frimont 9. huszárezredből

törzstiszt – az ezredparancsnok Anton Callot báró ezredes, helyettese gyurcsákfalvi Gyurcsák János Károly alezredes, az első őrnagy, Adolf Klein és a második őrnagy, harcvári Herbay Miklós – közül az ezredparancsnok-helyettes alezredes és a 2. osztályparancsnok őrnagy biztosan magyar volt. Az ezred tisztikarában két év múlva, az 1830. esztendő végére már némileg csökkent a magyarok száma a nyugállományba helyezések miatt. Akkor a 8 első lovasszázados magyar, a második lovasszázadosok közül 5 magyar, 2 osztrák, 1 württembergi volt. A 16 főhadnagyból 10 magyar, 2 erdélyi, 1-1 cseh, horvát, lombard, itáliai (római). A 17 alhadnagyból 8 magyar, 3-3 osztrák, cseh, 1-1 angol, ír, szlavóniai.

Az ifjú alhadnagyot az Adolph Klein őrnagy parancsnoksága alatt álló első őrnagyi osztály 2. századába osztották be, amely Trevisóban állomásozott. A kutatásnak még eddig nem sikerült feltárnia, hogy kik voltak századának tisztjei, ám az tény, hogy Batthyány ismerte báró Majthényi István első lovasszázadost, Bertalan József másod lovasszázadost, Pándy Samu főhadnagyot (később másod lovasszázados), Friedrich József alhadnagyot (később főhadnagy), Dick György alhadnagyot (később főhadnagy), Beretvás Ferenc alhadnagyot, Gáspár András őrmestert (1831-től alhadnagy).³⁶ Kezdetben problémát okozott neki, hogy bár származásban és vagyoniilag felette állt az ezredbeli tisztársai többségének, két lovát előljárói, az osztály és századparancsnoka lovas szolgálatra alkalmatlannak nyilvánította. Az ifjú gróf ezért joggal számított arra, hogy édesanyja pénzügyileg fedezi a költségeket, hogy jobb lovakat vásárolhasson huszártiszti szolgálata ellátására.

1827 májusában Batthyány alhadnagyot szabadságolták, hogy felszerelje magát.³⁷ Fényes huszáralhadnagyi egyenruhája, fegyverzete, felszerelése és lovai 7125 forintba kerültek. A huszárezredek tagjai hagyományosan magyar szabású zsinóros dolmányt, nadrágot, csizmát és félvállra vetett vagy begombolt prémes mentét viseltek. A 9. huszárezred megkülönböztető színe a fekete csákó, a sötétzöld dolmány és mente, a karmazsinpiros (haragosvörös) nadrág volt.

Batthyány alhadnaggyá történt kinevezése után anyja a havi 60 forintos járadékát ismét 100 forintra emelte.³⁸ Az anya a család egyik barátját, báró Carl Mergen vezérőrnagy, kőszegi dandárparancsnokot kérte meg arra, hogy vegyen a fia számára egy lovasági szolgáltra alkalmas lovat. Mergen a báró Vincent könnyűlovas ezred egyik tisztjétől 75 arany dukátért (700 forintért) akart Batthyány számára lovat vásárolni. Batthyány grófné Skerlecz Borbála meg volt elégedve a tábornok választásával. Lajos gróf azonban ezt a lovat nem fogadta el, hanem a jeles lószakértőtől, Ferdinand Fechtig (1775–1831) bárotól vett lovakat.³⁹ Az anya tiltakozása ellenére a határozott, fiatal Batthyány Fechtig

---

³⁶ A rangidős első lovasszázados az 53 éves Sóky Tóth István, a második kezelőköi Majthényi István báró, őket követi Szombathelyi András, Asbóth Antal, Stettina András, Rauta András, Batsa József és Krieger Károly. Az 1828. évi minősítési listából ismert a nyolc másod lovasszázados neve is: Berzovics Péter, Wasmann Sámuel, Bertalan József, Rövid Gábor, Spinitzhoffer József, kis-eölbey Eölbey Ferenc, Némethy Pál, Kovács Ferenc. A tisztikar 1827–1831 közötti listáját lásd: *Enst, Georg*: i. m. 303–307. o. Ekkor szolgált az ezredben tizedesként, majd 1830. július 16-ától őrmesterként Gáspár András későbbi honvéd tábornok is, lásd *Hermann Róbert*: Gáspár András honvéd tábornok. Kecskemétiek a szabadságharcban IV. Kecskemét, 2005. 12–14. o.

³⁷ A magyar huszár. 1936. 124–127., 138–139. o.; *Ságvári – Somogyi*: i. m. 101–104., 111. o.

³⁸ Lásd Nugent altábornagy idézett, 1828. november 15-i nyilatkozatát.

³⁹ Báró Carl Mergen vezérőrnagy 1828. december 13-i nyilatkozata Batthyány Lajos lóvásárlásáról. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 25. 12. z. 2.

báró, büntető-főtörvényszéki elnöktől két lovat vásárolt 700 aranyért (3150 forint). Ezt a lóvásárlást azért hajtotta végre az ifjú gróf, mert állítása szerint az el nem fogadott lovat úgy akarták a számára megvenni, hogy ő azt ne is lássa, ne próbálja ki, és így teljesen ismeretlenül küldték volna utána, ezredéhez.

Batthyány immár felszerelve, a nyarat és az őszt a századnál töltötte Itáliában, amely nagy befolyást gyakorolt rá szépségével és kultúrájával. Szabadidejében visszahúzódva élt, önképzéssel gyarapította ismereteit. Az ifjú alhadnagy részt vett a kiképzésben és a gyakorlatokon, az ezred őszi hadgyakorlatán és az előírt évi szemléjén. Ebben az időben megismerte a lóval való bánásmódot, az egyes és kötelék huszárkiképzést, a lovasharcászat legfontosabb eljárásait, a lovasalakzatokat és a huszáralegységek vezetését. Elsajátította és a gyakorlatban alkalmazta a huszárezrednek, mint katonai szervezetnek a béke és háborús működését meghatározó különféle szolgálati, kiképzési, harcászati és más szabályzatait és előírásait.⁴⁰ Alakulatának minden – ezred, osztály, század – hierarchiaszintjén a katonai működést és a beosztottak élete megszervezését és irányítását kinevezett, megfelelő jog- és hatáskörrel felruházott, felelős törzs- és főtiszti rendfokozatú személy látta el. Minden beosztás, minden rang meghatározott jogokkal és köteleességekkel járt.⁴¹ A század szolgálati szabályzat részletesen előírta a század összes különböző rangú huszárjának a szolgálati köteleességeit.⁴² Ifjú Batthyány alhadnagyi rendfokozatú jogkörét, mint a lovasságnál a tiszt pálya első tiszt rangot, a század szolgálati szabályzat 8. paragrafusa részletezte.⁴³

Az évszázados huszárhadviselés gyakorlata alapján hadtudományi művek tárgyalták és katonai szabályzatok rögzítették, hogy a huszártiszteknek a sikeres harctevékenység végrehajtásához a következő tulajdonságokkal és képességekkel kell rendelkeznie: 1.) termékeny képzelőerő a szándék, a fortély és a lelemény vonatkozásában; 2.) éles elme, amely képes a harcmező, a hadi vállalkozás minden körülményével számot vetni; 3.) rettenthetetlen szív minden váratlan veszéllyel szemben; 4.) magabiztos, mindig határozott magatartás, amelyet sohasem gyengít a szorongás egyetlen jele sem; 5.) szerencsés emlékezőtehetség, hogy mindenkit nevéen szólíthasson; 6.) éber, erős és fáradhatatlan természet, hogy mindenhol jelen legyen, és mindenkibe lelket öntsön; 7.) helyes és gyors szemmérték, hogy felfogja a harcmezőn a terepből és a menet közben észrevett tárgyakból fakadó hasznosságot és haszontalanságokat, továbbá az akadályokat és a veszélyeket; 8.) olyan érzelemvilág, amely erősíti az egész csapatot tiszteletét, bizalmát és ragaszkodását.

Batthyány az 1827. évi őszi hadgyakorlat befejezése után szabadságot kért, amelyet 1827 novemberétől 1828 márciusáig Bécsben és Pozsonyban töltött el. Bécsben 1827 végén régi polgári barátai társaságába járt. Anyja ekkor megfenyegette, ha nem szakít velük és nem a főúri körökből keres barátokat, akkor írni fog ezredparancsnokának, hogy rossz környezetbe keveredett. Batthyány későbbi állítása szerint anyja tudatosan szorgalmazta az előkelő arisztokrata ifjakkal való kapcsolát, abban bízva, hogy a költséges

---

⁴⁰ Lásd részletesen: Dienst-Reglement für die K. K. Cavallerie. 1–2. Theil. Wien, 1807–1808.; Exercier-Reglement für die kaiserliche-königliche Cavallerie. Wien, 1806. 136 o., 46 t.

⁴¹ Lásd Dienst-Reglement für die K. K. Cavallerie. 1. Theil. Erstes hauptstück. Escadrons-Reglement. Zwetes hauptstück. Regiments-Reglement. Wien, 1807. 316 o.

⁴² Uo. 1–45. o.

⁴³ Uo. 29–32. o.

szórakozások nyomán bekövetkezik a kor fiatal mágnásai szokásos ballépése: az adóscsinálás. Ha ez megtörténik, akkor könnyen bizonyíthatja fiának könnyelműségét, a birtokok kezelésére való alkalmatlanságát, az anyai gyámság szükségességét.

Batthyány, ennek ellenére, hallgatva az anyai sugalmazásra, idejét a továbbiakban a fiatal mágnásokkal töltötte. Felhagyott szerény magatartásával és főúri életmódot kezdett folytatni. A nagy lábon élő társaságban azonban hamar rá kellett jönnie arra, hogy havi 100 forintja nem elég a költséges életvitelhez, és úgy érezte, ezzel az összeggel nem tud grófi és huszártiszti rangjához méltó életet élni. Elkeseredését növelte az a tudat, hogy az atyai végrendelet értelmében már évi 12 000 forint járadékot, vagyis havi 1000 forintot kellene kapnia. Az anya ugyan ösztönözte, hogy éljen nagyvilági életet, de annak költségeit nem volt hajlandó fedezni.

A Bécsben és Pozsonyban élő arisztokrácia társasági életét a pompa, a fényűzés jellemezte. Különösen Pozsony mutatott mozgalmas és szórakoztató képet a fiatal Batthyány számára. „Pozsony vormärzbeli farsangjai vígságtól voltak hangosak, jókedvtől gyönyözőek, s elevevényben vetekedtek a bécsiekkel... A Redoute-ban és a Pálffy-teremben voltak étkező- és játékhelyiségek, ahol a vendégek nem takarékoskodtak, ha megéheztek vagy megszomjaztak.”⁴⁴

Batthyány gróf 1828. január és február havát mágnás tisztismerőseivel átszórakozta Pozsonyban. Mivel anyja a nagyvilági élethez nem adott pénzt, jöttek az uzsorások, akik számára a szorult anyagi helyzetben levő ifjú gróf „gazdag zsákmányt” jelentett. Először Mayer Henrik nagykanizsai kereskedő jelentkezett, aki Forgách Ferenc gróf 50 000 forintos adóslevelét és 1000 forint készpénzt kínált neki, ha több, összesen 44 000 forintról szóló adóslevelet ír alá. Az adósleveleken azonban nem Mayer, hanem a sohasem látott Tuboly József volt hitelezőül megnevezve. Az első 12 900 forintról szóló váltót 1828. január 12-én írta alá a megszorult és meggondolatlan fiatal Batthyány.⁴⁵

Másnap, január 13-án, a pozsonyi Redoute-ban 15 lovastiszt ismerősét és barátját pazarul vendégül látva, elverte minden pénzét.⁴⁶ Ezek után jelent meg a színen a másik uzsorás, a frankfurti Leopold Stein bankár megbízottja, aki Festetich Albert gróf 100 000 forintos adóslevelét kínálta megvételre olyképpen, hogy még 10 000 forint készpénzt is kap. Batthyány Festetich adósleveléért két 50 000 forintos adóslevelet állított ki, és adóssága Steinnél hamarosan 200 000 forintra szaporodott.⁴⁷ A jogilag elméletileg képzett, de a gyakorlati pénzügyekben tapasztalatlan fiatal gróf, akinek mindenképpen készpénzre volt szüksége, óvatlanul lépre ment, és a minden hájjal megkent uzsorásoknak sikerült kicsalniuk kötelezvényeit.⁴⁸

Ebben az időben régi barátja, dr. Neurohr, sikertelenül próbálta visszatartani a ballépésektől a meggondolatlan ifjú tisztet. Ezért Pozsonyból Lesnovska grófnőnek írt 1828. február 12-i és 18-i levelében leírta, hogy a fiatal gróf nagy lábon él, pénzügyei zavaro-

⁴⁴ *Sas Andor*: A koronázó város. A bécsi kongresszustól a nagy márciusig. 1818–1848. Bratislava, 1973. 90–93. o.

⁴⁵ VaML Gróf Batthyány Lajos váltói. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 7. b. 12. h.

⁴⁶ VaML Dr. Neurohr 1828. február 12-i levele Lesnovska grófnőhöz. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. gg. Nr. 4. 12. d.

⁴⁷ VaML Gróf Batthyány Lajos váltói. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 7. b. 12. g.

⁴⁸ Uo. 14690/1829. GG. Nr. 7. b. 12. h. Lásd még *Molnár András*: Batthyány Lajos gróf hamisított adóslevele. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények (a továbbiakban: Vasi HHK), 1995. 4. sz. 58–66. o.

sak, szórakozásai egészségére is károsak. Tudatja, hogy Batthyány Mayer és Stein uzso-
rásoktól jelentős összegeket vett fel, vagyonát lekötötte, és noha kiskorú, elfogadta, ha
adósságait nem fizeti vissza, az osztrák törvények alapján járjanak el vele szemben. A fi-
atal gróftól ő nem tudja megakadályozni könnyelmű cselekedeteiben.⁴⁹

Lesnovska grófnő a leveleket átadta az anyának, aki nem az általa előidézett körül-
ményeket hibáztatta fia kilengéseiért, hanem dr. Neurohrt tartotta rossz szellemének. Ezt
megtudván Neurohr 1828. február 28-án újabb levelet írt Lesnovska grófnőnek, amely-
ben kifejti, hogy nem érti, miért tünteti fel őt rossz fényben Batthyány grófné, amikor
négy esztendőn keresztül nevelte fiatal barátját, harcolva annak rossz tulajdonságai ellen.
A jelenlegi válságos helyzetét éppen az anyai keménység és hidegség idézte elő. A fiatal
grófbán nagyon sok jó van, de mint minden ember, hajlik a könnyelműség felé is. Ő ko-
rábban és most is mindent megtett annak érdekében, hogy Batthyány Lajos viselkedésé-
ben a józanság kerekedjen felül.⁵⁰

Ám Batthyány grófné, Skerlecz Borbála véleménye dr. Neurohrról nem változott, és a
bécsi rendőrigazgatóságnál feljelentette, mint fia rossz útra térítőjét. Az anya a kezében
levő leveleket is átadta a rendőrségnek, hogy dr. Neurohrral és a fiával szembeni eljárás
alapjául szolgáljanak. Dr. Neurohr nem értette meg, hogy jó szándéka ellenére miért kí-
vánja Batthyány grófné, a bíróság elé állítani őket. Skerlecz Borbála azonban nem elége-
dett meg ennyivel, hanem fiát, gróf Batthyány Lajos alhadnagyot, a katonai hatóságoknál
is feljelentette.⁵¹

Konfliktusa anyjával és negatív hatása az 1828. évi szolgálatára és minősítésére

Az anyai feljelentésekről mit sem tudó Batthyány, viharos szabadsága leteltével, 1828
áprilisában bevonult a Trevisóban állomásozó századához. Alig kezdte el a szolgálatát,
amikor megtudta, hogy anyja panaszt emelt ellene drága lóvásárlása és adósságai miatt,
ami felháborította ifjú alhadnagyot.

Az ezredparancsnok, báró Anton Collet ezredes, május első napjaiban vizsgálatot
rendelt el az anyai panasz ügyében. Az alhadnagy először szóban, kihallgatáson jelentet-
te a lóvásárlás történetét, de a parancsnok utasította, hogy készítsen írásos igazoló jelen-
tést. Batthyány 1828. május 9-i jelentésében kifejtette, miért volt szükséges Samhar és
Massan nevű két lovának 3150 forintért (700 aranyért) való megvásárlása Fechtig báró-
tól. Egyúttal beismerte azt a hibáját, hogy drágán vette a lovakat, de hivatkozva adott
tisztí szavára, azt is jelezte, hogy ez vásárlás tanulságul szolgál számára a jövőt illetően,
aminek hangot adott az alábbi szövegű hivatalos nyilatkozatban:

---

⁴⁹ VaML Dr. Neurohr 1828. február 18-i levele Lesnovska grófnőhöz. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 7. 2. 12. k.

⁵⁰ VaML Dr. Neurohr 1828. február 28-i levele Lesnovska grófnőhöz. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 18. 12. o. 2.

⁵¹ VaML Dr. Neurohr 1828. október 18-i Bécsben kelt emlékirata. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 7. g. 12. m. és 1829. január 22-i Bécsben kelt emlékirata. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. HH. M. 12. d. 3.

„Báró Frimont 9. huszárezred Batthyány alhadnagy az 1. őrnagyi osztály 2. századából.

Alázatos nyilatkozat
a tekintetes cs. kir. ezredparancsnoksághoz

Alulírott alázatosan jelentem a tekintetes ezredparancsnokságnak, hogy Fechtig bárótól vettem ugyan két lovat, és ez az ügylet úgy történt, amint azt már egyszer az ezredparancsnoknak szóban jelentettem. A két ló neve nem Hassan és Messan, hanem Samhar és Massan, s azokat nem, mint ahogyan tévesen híresztelve volt, drága 17 000 forintért, hanem az ettől nagyon is eltérő 3150 forintért, vagyis 700 darab aranyért vettem. A két nevezett ló nem csak hogy még most is a birtokomban van, de azokat egyáltalán nincs szándékomban visszaadni, mert úgy hiszem, hogy egy tiszt adott szavát soha vissza nem vonhatja. Megengedem ugyan, hogy a két lovat kissé drágán vettem, de ez a jövőre nézve nekem zsinórmértékül fog szolgálni.

A jelentésemet a tekintetes ezredparancsnokságnak ezennel felterjesztem.

Treviso, 1828. május 9.

Gróf Batthyány Lajos alhadnagy

Vidi Klein őrnagy⁵²

A feljelentések nyomán tehát megkezdődött az évekig elhúzódó elkeseredett jogvita özvegy Batthyány grófnő, az édesanya és fia, gróf Batthyány Lajos között. Skerlecz Borbála elérkezettnek látta az időt, fia könnyelmű és felelőtlen életmódjára hivatkozva kifogatni őt örökölt birtokaiból. Az ifjú gróf az otthoni hírekből, öreg jószágigazgatójának bizalmas beszámolóiból már tudott édesanyja adósságcsinálásairól és rossz gazdálkodásáról, birtokainak romló állapotáról, vagyonának rohamos fogyásáról. A fiatal alhadnagy, akinek személyiségjegeit már kezdték áthatni a huszártiszti jellemtulajdonságok, ekkor határozta el, hogy nem hagyja, hogy egy ballépése ürügyén elveszen öröksége, az ősi családi birtok. Igazát először az ezredparancsnokság előtt bizonyította be, majd mindent megtett annak érdekében, hogy a tisztázza magát a tiszt karrierjét is hátrányosan befolyásoló, az őt kétes hírbe hozó anyai vádak alól a polgári, a vármegyei és udvari hatóságok, valamint a nyilvánosság előtt.

Batthyány – katonai előjáróin keresztül – először a Magyar Királyi Udvari Kancelláriához fordult segítségért az anyai vádak ügyében, az apai végrendelet törvényes végrehajtása, és mint egyetlen jogos örökös vagyonának megvédése érdekében.

A gróf Reviczky Ádám udvari kancellárnak benyújtott 1828. május 28-i, német eredetiben megmaradt emlékirat igen értékes adatokat tartalmaz az ifjú helyzetéről, tiszt pályafutásának alakulásáról, személyiségének jellemzőiről, az anyjával való kapcsolatáról, és sokat segít abban is, hogy megértsük a későbbi Batthyányt. Ezért adjuk közre az emlékirat szövegét teljes terjedelmében:

„Nagyméltóságú Uram!

Gróf Batthyány Lajos alhadnagynak, a báró Frimont 9. huszárezredből Trevisóban, alázatos emlékirata az adósságok miatt ellene indított vizsgálat tárgyában.

---

⁵² VaML Gróf Batthyány Lajos alhadnagy 1828. május 9-i nyilatkozata a 9. huszárezred parancsnoksághoz. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 7. g. 12. m.

Nagyméltóságú Uram!

A kitűnő bizalom, mely Nagyméltóságodat minden oldalról övezi, arra ösztönöz engem is, hogy az adósságok miatt ellenem indított vizsgálatban a következő kijelentést tegyem.

Az anyám iránt való tisztelet és kímélet visszatartott eddig azon lépéstől, melynek célja nem egyéb, minthogy megismertessem eltévedésem történetét, s megmentsem nevem becsületét, amely anyám támadásai által sérelmet szenvedett. Az a világos, szellemes szem, mellyel nagyméltóságod a földi dolgokat tekinti, teljesen meggyőz engem arról, hogy kellő és méltányos megvilágításban fogja látni helyzetét a védtelen árvának, akit vagyonából megcsonkítva, a nagyközönség előtt kegyetlen módon rossz hírbe állítottak. Szükséges azonban, hogy a múlt némely eseményeire visszatérjek.

Atyám jó volt, noha nagyon heves, hirtelen haragú, de anyám olyan természettel bírt, hogy házáséletük boldog nem lehetett, s néhány év múlva különváltak. Különválásuk után anyám két gyermekével Bécsben élt, korlátozva és visszavonultan. Midőn azonban ezelőtt mintegy 15 évvel édesapám meghalt és végrendeletében összes vagyonát rám hagyta, számomra a megyei hatóságot gyámul rendelte, nővéremnek kiházásításul 100 000 forintot, özvegyének évi 12 000 forintot állapított meg. Ekkor anyám azonnal Ikervárra, boldogult atyám halálozási helyére sietett, kieszközölte a végrendelet megsemmisítését, amihez mi gyerekek még akkor mit sem szólhattunk, a hagyatékot a felettem való gyámkodással együtt hatalmába kerítette, s oly keveset gondolt az én javaimra, hogy olyan esetekben, mikor a jószágkormányzó, egy szüleim házánál megöregedett szolgál, az évi jövedelmekből atyám adósságait törlesztette, emiatt őt mindig korholta.

Noha engem csupa elővigyázatból többnyire Bécsben neveltetett, mégsem volt az megakadályozható, hogy a dolgokról egyet-mást meg ne halljak. Már akkor is félt ettől, mielőtt megtörtént volna. Attól a szerencsétlen pillanattól pedig megszűnt anya lenni. Gyanakodás és bizalmatlanság szállta meg a lelkét, a szívélyességnek nyoma sem maradt. Ő bennem már inkább csak az atyát vagy annak örökösét látta.

Így nőtem fel otthon nélkül – mert anyám mindig távol tartott magától –, szülők nélkül, legtöbbnyire fizetett álbarátoktól körülvéve, kik meg voltak bízva, hogy minden szavamot drágán adják el édesanyámnak. Midőn eszmélni kezdtem, merevsége, hajthatatlansága, hidegsége annál inkább feltűnt, mivel több ízben tanúja voltam, mily bensőséges szeretettel dédelgették más szülők az intézetben velem levő gyermekeiket. Minden igyekezetem ellenére, hogy megnyerjem – mely igyekezetemben részint saját hajlamaimat, részint nevelőim és barátaim tanácsát követtem –, nem voltam képes őt megváltoztatni. Mindig úgy viselkedtem velem szemben, hogy már pusztán látásával is minden vidám gondolatom elhalt.

Eközben egyre közelgett az az idő, mikor engem szerencsétlenségbe kellett taszítani. Az a következetesség, mellyel ezen dolgoztak, és a sietség, mellyel minden ballépésemet felhasználtak, minden kétséget kizár arról, hogy romlásomat nem szándékosan idézték volna elő. A műveletet azzal kezdték meg, hogy először egészen jól bántak velem, havonként 100 forint zsebpénzt kaptam csak a szórakozási célokra, mert élelem, lakás, tanítás, szolgálat stb. után házigazdáim külön fizetést kaptak. Bízattak arra, nyilvánítsam ki, hogy katona szeretnék lenni, kezemre jártak, és én Itáliába mentem az Esterházy gyalogezredbe kadétnak. Ettől fogva egészen másként bántak velem. Mindent elkövettek, hogy elkésérítsenek. Fájó volt a hideg búcsúzás, midőn elutaztam. Bántó a hír arról az örömlakomáról, melyet anyám, elutazásom napján az Augarten asztalainál rendezett.

Fellázító az a tilalom, hogy semmiért se forduljak hozzá írásban, mert leveletem felbontatlanul küldi vissza; s végül havi járadékomnak azonnali leszállítása, mert Bécsben 100 forintot kaptam, Itáliában csak 60 forintot adtak, amiből még a rendes kiadásaimat is fedeznem kellett, holott azokat azelőtt külön fedezték. Abban a hitben voltam, hogy ez az abszurdítás majd megfoszt hidegvérűségemtől és belevisz abba a kelepcebe, amelybe utóbb beleestem, s amit magamnak megbocsátani soha sem fogok.

Erkölcsei magaviseletemről Bécsben november és december hónapokban, valamint korábbi viselkedésemről az ezrednél Páduában, később Vicenzában, bizonyára mindenki csak a legkedvezőbb bizonyítványt állíthatja ki. Mégis, dacára annak, hogy mindig csendben és visszavonultan éltem, s magamat mindazoktól a mulatságoktól, melyeket a velem hasonló származású személyek felkeresni szoktak, visszatartottam, anyám velem mégis mindig elégedetlen volt. Miután semmi olyat, ami jogosan korholható lett volna, szememre vetni nem tudtak, azt rótták fel legfőbb bünömül, hogy polgári származású ifjakkal társalkodom, kiket én tudományos képzettségük, erkölcsi tisztaságuk miatt szeretek és becsülök, s kik engemet mindig csak a jóra ösztönöztek. Mivel ezredbeli bajtársaim – kik közül a legtöbb születésre és vagyonra nézve alattam áll – három, de legalább is 2 jó lóval rendelkeznek, az én 2 lovamat előljáromim alkalmatlannak nyilvánították, ezért azt hittem, hogy jobb lovakra én is joggal számíthatok. Úgy akarták ugyan, hogy egy 700 forintos lovat küldenek utánam oly módon, hogy azt még csak meg se nézzem. Éppen olyan gúnyosan válaszolt anyám akkor is, amikor arra kértem, hogy havi díjamat emelje fel, mely, mióta tiszt vagyok, 100 forintból áll. A megtagadásnál is jobban fájt az a mód, mellyel kérésemet elutasította. Eközben nem szűnt meg, hogy az eddigi barátaimmal való társalgást úgy tüntesse fel, mint amely az én tisztességemre nézve nagyon ártalmas, és nyomatékosan sürgetett, hogy hozzám hasonló születésű ifjakkal társalkodjam. Sőt annyira ment, hogy azzal fenyegetett, ha kívánságának nem teszek eleget, akkor írni fog Vicenzába ezredesemnek és kérni fogja megbüntetésemet engedetlenségemért. Hogy tehát anyám akaratának végül is eleget tegyek és ezáltal kéréseim teljesítésére őt is fogékonyabbá tegyem, legutóbbi bécsi tartózkodásom alatt előkelő ifjak társaságát kerestem fel, akik szívesen is láttak maguk között. De ez is mind hiába volt. Ekkorra már türelmem, mellyel egy ideig lehetett ugyan visszaélni, teljesen elhagyott, s mivel új előkelő barátaim egyik mulatságból a másikba hívtak, keserűségemben elköltöttem azt a kevés pénzt, amely birtokomban volt, és elfogadtam az egy idő óta mindig körülöttem ögyelgő haszonleső alkuszok ajánlatát, akikkel, úgy látszik, csupán felületesen ismerkedtem meg.

Fellázított az a gondolat, hogy anyám az atyai végrendelet intézkedéseinek törvényellenes megakadályozásával jogaimban és megillető jövedelmeimből annyira megrövidít, hogy részvét és anyai szeretet nélkül, győzelemittasan, a nagyvilág veszedelmei közé lökött.

A benső felháborodásomnak ebben az állapotában ismét megjelentek a zsidók ajánlataikkal, s fáradhatatlanok voltak abban, hogy engem egy pénzügyi művelet veszélytelenségéről meggyőzzenek. Én beleegyeztem, de alighogy megtörtént, legnagyobb fájdalomra beláttam, hogy belekerültem a hálóba, melyet anyám már évek óta kivetett ellenem, és hogy most már kíméletlen hatalmába kerültem. Midőn nyugtalanságom a legnagyobb fokra emelkedett, magamhoz kértem Freibergert és felfedtem neki mindent, ami történt, és sürgősen kértem őt az általam kötött ügylet megsemmisítésére, még abban az esetben is, ha ez némi veszteséggel volna összekötve. És ez a derék férfi ismét igaz és buzgó barátnak bizonyította magát.

Anyám panaszainak jogossága a Bécsben megtartott vizsgálatból sokkal világosabban fog Nagyméltóságod előtt állni, hogysem azt itt nekem részletezni kellene. Mivel anyám volt az, aki ellenem először nyilvánosan vádlóként lépett fel, kötelességemnek tartottam, hogy magamat ez ügyben illetékes bírám előtt igazoljam.

Végül alázatosan kérem Nagyméltóságodat, hogy ezen fontos és egész életemre kiható ügyben engemet elnézésére és kegyes pártfogására méltóztatni kegyeskedjék.

Legnagyobb tisztelettel vagyok Nagyméltóságodnak,

legalázatosabb szolgálja Gróf Batthyány Lajos cs. kir. alhadnagy

Treviso, 1828. május 28-án.”⁵³

Sokféleképpen lehetne magyarázni Batthyáynak ezt az életét és ballépését felvázoló önvallomását. A számos ok közül valószínűleg a legfontosabbak a pszichológiai indítékok és azon belül az elkeseredés mindent elsöprő nagy vihara, amely a huszonketedik évébe lépő ifjú lelkében kitört. Világosan kivehetők írásából az erős túlzások is, különösen abban a megállapításában, hogy édesanyja erőltette, hogy fia a katonai pályát válassza. Az emlékiratból is kitűnik, hogy jellemének alakulására negatív hatást gyakorolt a szeretet hiánya és az anyai ridegség. Ennek következtében alakultak ki olyan tulajdonságai, amelyek alapján később úgy jellemzik, hogy visszahúzó és büszke, gögös és akaratos.

Batthyány úgy gondolta, hogy emlékiratával objektívabb megvilágításba helyezi ballépését, és így az udvari körök, a kancellária nem egyedül az anyai vádak alapján ítélik meg magatartását és jogát az apai örökségre. A helyzet azonban nem minden vonatkozásban alakult várakozásának megfelelően. Batthyány egyre kevesebb figyelmet tudott fordítani szolgálatára, mivel anyjával való viszonya egyre feszültebbé vált. Skerlec Borbála, látva fia nagykorúsága közelségét – 1831. február 10. –, mindjobban a maga számára akarta kihasználni annak birtokait. 1828 júliusában (vagy augusztus első felében) Batthyány tudomást szerzett arról, hogy anyja az ősi ikervári uradalmat október 15-ével tizenkét esztendőre évi 22 000 pengőforintért bérbe akarja adni Franz Ferdinand d’Este modenai főhercegnek.⁵⁴ Ez azt jelentette volna, hogy az uradalom nagykorúsága után tíz évvel került volna vissza, valószínűleg erősen elhasznált állapotban.

Skerlec Borbálának ezzel a lépésével elkeseredett harc kezdődött anya és fiú között, melynek téje Lajos öröksége volt.⁵⁵ A vagyonért folyó küzdelemben, a maguk jogának igazában, nem kímélték egymást, mindkét fél részéről elhangzottak súlyos személyeskedő szemrehányások és kölcsönös vádaskodások. Az anyai szándék megakadályozására a fiú folyamodványt intézett a legfelsőbb helyre azért, hogy javai az anyai kezelésből Vas vármegye első alispánja vagy árvaválasztmányja kezelésébe kerüljenek. A Magyar Királyi Udvari Kancellária 1828. szeptember 5-i átiratában a folyamodványt megküldte a vármegyének azzal a rendelkezéssel, hogy az apai végrendelet alapján tisztázza a vitát és

---

⁵³ VaML Gróf Batthyány Lajos alhadnagy 1828. május 28-i emlékirata gróf Reviczky Ádám udvari kancellárhoz. Német nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. HH. 12. j. 1.

⁵⁴ VaML Özv. Batthyány grófné, Skerlec Borbála és Franz Ferdinand d’Este főherceg, modenai herceg közötti szerződés szövege. Német nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1829. GG. Nr. 6. 12. f.

⁵⁵ Lásd részletesen *Tilcsik György*: Források és adatok a Batthyány Lajos és édesanyja közötti vita lezárásához. *Vasi HHK*, 1996. 3. sz. 47–65. o.

rendezze az anya és fia közötti viszályt.⁵⁶ A vármegye 1828. szeptember 15-én úgy határozott, hogy egy négyfős bizottság útján „a folyamodó ifjú Gróf Úr, és panaszlott Édesannya között elő forduló nehézségeket kellemetes úton elintézni törekedjenek”. Ha ez nem sikerülne, akkor terjesszenek a vármegye elé döntésre érett javaslatot.⁵⁷ Batthyány a határozatról értesülve 1828. október 1-jei levelében kérte a vármegyét, hogy míg az ügyet ki nem vizsgálták, tiltsák el anyját attól, hogy az örökségét adósságokkal megterhelhesse. Mivel jelenleg is arra törekszik, hogy „az ikervári uradalmat, minden javaimnak felét, 12 esztendőkre kiárrendállja, arra nevezetes summákat felvevén, sorsomat súlyosbítsa, s így engemet annak birtokából nem csak időre, de talán örökre is ki penderítsen” és így „engemet minden javaimnak birtokából kivetköztettvén, földönfutóvá tegyen”.⁵⁸ A vármegye kisgyűlése helyt adott a kérelmének és az anyát eltiltotta a „fiára néző javak sérelmére szolgáló elidegenítésektől”.⁵⁹

Özvegy Batthyányné, Skerlecz Borbála 1828. szeptember 16-án maga is folyamodvánnyal fordult az Udvari Kancelláriához. Bejelenti, hogy vádat kíván emelni fia megkárosítói ellen, akik bevitték a 200 000 forint adósságba, illetve több mint 80 000 forintot csaltak ki tőle. Kijelenti: ő figyelmeztette a fiát, hogy adósságait nem tudja kifizetni, ne is terheljék meg vele, mivel, mint kiskorú vette fel azokat, és gyámját nem lehet kötelezni a fizetésre. Kérte, hogy fia ellen rendeljenek el vagyonzárt.⁶⁰ A folyamodványt az Udvari Kancellária 1828. október 2-i átiratában szintén megküldte Vas vármegyének kivizsgálásra.⁶¹

Az anyjával való pereskedés hátrányosan hatott Batthyány katonai előmenetelére. Ezt bizonyítják az 1828 októberében készült minősítésének alábbi megállapításai:

„Rendfokozata: *alhadnagy*. Előlépett: *1827. április 20.* Elő és utóneve: *Németújvári gróf Batthyány Lajos*. Nőtlen vagy nős, gyermekkel vagy a nélkül: *nőtlen*. Születési év: *1807*. Születési hely és ország: *Pozsony Magyarországon*. Szolgálat. Hol szolgált: Ebben az ezredben év hó nap: *alhadnagy 1 év 6 hónap 10 nap*. Más ezredben, karban: *herceg Esterházy 32. sorgyalogezredben kadét 8 hónap 16 nap*. Összesen: *2 év 2 hónap 26 nap*. Más hatalmat: *nem*. Vásárolt rendfokozatot: *nem*. Foglalkozása: *nemes és diák*. Anyagi támogatása: *megfelelő*. Egészségi állapota: *jó*. Jelleme: *jó, derűs, de nagyon könnyelmű*. Nyelvismerete: *német, magyar, latin jó, francia, olasz, közepes, angol némi*. Felkészültsége. Gyakorlaton: *még elég gyenge*. Felszerelésben: *jó*. Nevelésben: *még nagyon gyenge*. Ismeretei. Műszaki tudományból: *némi*. Más tudományokból: *magyar jog, egyetemes történelem, földrajz*. Lovaglása: *még kissé gyenge*. Lóismerete: *nincsen*. Milyen hadjáratban vett részt: *egyben sem*. Magatartása. Ellenség előtt: *nem szolgált*. Civilekkel: *nyugodt*. Ezredben: *udvarias*. Alárendeltjeivel: *jó, de még túlságosan elnőző*. Viselkedése.

⁵⁶ VaML Az udvari kancellária 1828. szeptember 5-i 12286/1616. számú leirata Batthyány folyamodványa ügyében Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztázat: 14690/1929. 1694. 58. K. 11. f.

⁵⁷ VaML Vas vármegye végzése. Kivonat az 1828. szeptember 15-i közgyűlés jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1929. AA. 2.

⁵⁸ VaML Gróf Batthyány Lajos 1828. október 1-jei levele Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1929. CC. 4.

⁵⁹ VaML Kivonat Vas vármegye 1828. október 1-jei közgyűlésének jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1929. CC. 4.

⁶⁰ VaML Özv. Batthyány grófné, Skerlecz Borbála 1828. szeptember 16-i folyamodványa az udvari kancelláriához. Latin nyelvű. Hitelesített másolat. 14690/1929. CC. 5.

⁶¹ VaML Az udvari kancellária 1828. október 2-i 13581/1807. számú leirata Skerlecz Borbála panaszáról fia ellen, Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. CC. 1856.

Szorgalmas és alkalmas: *igen*. Jó gazda: *nem és emiatt már figyelmeztették*. Hibái. Italozik: *nem*. Játékos: *nem*. Adósságot csinál: *igen, és emiatt ugyancsak figyelmeztették*. Kőtekedő: *nem*. Különben a szolgálatban: *kevésbé lehet használni*. Megérdemli az előléptetést: *még nem*. Hányszor és milyen okból mellőzték: *sohasem*.⁶²

A jellemzést 1828. október 23-án Venczában készítették Batthyányról, aki a 9. huszárezred 17 alhadnagya között a minősítési listán a rangsorban a 13. helyen szerepelt. A minősítési listát báró Anton Callot ezredes, ezredparancsnok, gyurcsákfalvi Gyurcsák János Károly alezredes, ezredparancsnok-helyettes, Adolph Klein őrnagy és harcvári Herbay Miklós őrnagy, osztályparancsnokok írták alá. Az 1828. évi katonai sématiszmusban a 9. huszárezredből felsorolt alhadnagyk között a 14. helyen olvasható „Batthyany, Ludw. Gr.” neve.⁶³

Közben az örökség és a vádaskodások ügyének vizsgálatát Vas vármegye megkezdte, és 1828. október 12-én kérte a 9. huszárezred parancsnokát, hogy személyes meghallgatás céljából engedje szabadságra gróf Batthyány Lajos alhadnagyot.⁶⁴ Ezt szeretne volna Batthyány gróf is, aki 1828. november 3-i levelében két kérelemmel fordult a vármegyéhez. Egyrészt bejelenti azt, hogy tudomása van arról, miszerint az anya tékozlással vádolta meg a trón előtt, és az újságokban hirdetésben közzétette, mint olyan kiskorú tékozlót, akinek zavaros pénzügyeiért nem vállal felelősséget, adósságait nem fizeti ki. A becsületét sértő anyai vádakra, a királyi rendeletnek megfelelően, kész személyes meghallgatással felvilágosítást adni és tisztázni magát a megye előtt. De mivel „én pedig Olaszországban katonáskodván, és Ezred Commandójának engedelmével haza nem jöhetnék; azért a Tekintetes Ns. Vármegyének könyörgök, hogy T. Báró Frimont Lovas ezrede Commandójánál, mint az árváknak fő gyámattya, három hónapokra leendő haza bocsajátásomat eszközölni kegyessen méltóztasson”.⁶⁵

Másrészt tájékoztatja a vármegyét, hogy noha anyjának minden eladást megtiltottak, az november elején mégis eladta 140 mázsa gyapjút. Kérte, hogy a gyapjú árát helyezék bírói zár alá, anyját pedig tiltsák el a további eladásoktól. A megyei kisgyűlés megbízta a vizsgáló bizottságot, hogy békés megegyezéssel rendezze az anya és fia közötti áldatlan ügyet, és javaslatát terjessze elő. A királyi rendelet szerint az ifjú gróf személyes meghallgatására, kérelmének megfelelően eszközölje ki szabadságát a Lombard-Velencei főhadparancsnokságtól.⁶⁶ Az 1828. december 15-i megyei közgyűlésen kéri a Magyar Királyi Udvari Kancelláriát, hogy segítse elő az ügy tisztázása érdekében gróf Batthyány Lajos alhadnagy három havi szabadságra engedését.⁶⁷

⁶² KA Wien. Baron Frimont Hussaren Regiment Nr. 9. Conduite Liste. Der Ober-Officiere. Pro Anno 1828. Fasc. 563/I.. Német nyelvű. Eredeti tiszttázat.

⁶³ Militär-Schematismus, 1828. Wien. 315. o.

⁶⁴ VaML Vas vármegye 1828. október 12-i levele a 9. huszárezredhez. Latin nyelvű. Eredeti fogalmazvány. 14690/1829. CC. ad. 5. b.

⁶⁵ VaML Gróf Batthyány Lajos 1828. november 3-i levele Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttázat. 14690/1829. CC. 40. 7.

⁶⁶ VaML Kivonat Vas vármegye 1828. november 3-i kisgyűlésének jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttázat. 14690/1829. BB. 41. b.

⁶⁷ VaML Kivonat Vas vármegye 1828. december 15-i közgyűlésének jegyzőkönyvéből. Latin nyelvű. Eredeti tiszttázat. 14690/1829. DD. 42. 8.

Batthyány 1828. december 23-án újabb kérelemmel fordult Vas vármegyéhez, amelyben kifejti, hogy az atyai végrendelet szerint birtokai saját kezű irányításáért a trónhoz benyújtott folyamodványára, többszöri sürgetés ellenére, anyja csak a most folyó megyei közgyűlés utolsó napjaiban nyújtotta be második nyilatkozatát ügyvédje útján. Ezért ő még nem tud megfelelő választ adni az ügygel foglalkozó bizottságnak. Bejelenti még, hogy anyja továbbra is elad minden terményt, és birtokait mindenből kiüríti, a vármegyének, mint gyámjának ezt meg kell akadályoznia. Kéri, az ügyet a kisgyűlés tárgyalja meg és javaslatát terjessze fel Őfelsége elé.⁶⁸

A huszár alhadnagy 1829. évi mozgalmas szolgálati élete és vagyoni vitája

Batthyány, mivel szabadságkérése nem teljesült, 1829. február 3-án ismét levéllel fordult a vármegyéhez. Bejelentve, hogy „magam ezen engedelemadás végett folyamodásomat meg tenni akarom, és ennek megnyerésére a Tekintetes Nemes Vármegyének, mint fő gyámtyámnak bizonylevele arrul, hogy hazajövetelem szükséges volna”. Ezenkívül tájékoztatja a megyét, hogy „a Conduit Listék csak hivatalos kérésekre szokták kiadatni, és édesanyám (fájdalommal kell ezen szót ki mondanom) nemcsak vagyonomnak veszedelmét, hanem utolsó, a tekintetes küldöttségnek beadott nyilatkozatásában morális characteremnek is a világ előtt megfeketítését vette célba. Méltóztasson a Nemes Ezred Commandóját Conduit Listámnak megküldése végett megkérni, hogy így Anyámnak méltatlan vádjaira megfelelhessenek, és így sorsomnak elintézését hamarítani lehessen”⁶⁹ A vármegye úgy döntött, hogy kiadja a támogatólevelet és megkéri a minősítési listát.

A vármegye 1829. február 6-án küldte el levelét a 9. huszárezred parancsnokának. Tájékoztatják Callot ezredest, hogy „özvegy Gróf Batthyányné született Skerlec Borbála asszony Őfelsége előtt említett édesfiát súlyosan vádolván, minthogy ezen tények (vádak) megvizsgálása végett hozzánk lévén leküldve. A vizsgálatnak tellyesítésére kiküldött Bizottság azon véleményt adta, hogy említett Gróf Úrnak személyes hazajövetele s itt léte az elől adottak megbizonyíttására, mint az anyai vádaktul való tisztázása nagyon szükséges volna, azért annak személyes meghallgatása”. Kérik, engedélyezzenek Batthyáynak három hónap szabadságot, és „mivel hogy említett Gróf Úrnak erkölcsi karaktere ellen vádak tételnek, azon Gróf Úrnak kívánságára annak magaviseletéről szóló Conduit Listát nékie kiadni szíveskedjenek”.⁷⁰

Vas vármegye levelére az ezredparancsnok 1829. március 2-án válaszolt. Ekkor már a 9. huszárezred megkapta az Udvari Haditanács parancsát arra, hogy Itáliából Stájerországba kell áttelepülnie. Az ezred személyi állománya – így Batthyány alhadnagy is –, mivel minden századnál sok a kiképzetlen újonc (*regruta*) és a fiatal, betanítatlan katonaló (*remonda*), teljesen le volt kötve az áttelepülés előkészítésével és a menetre való felkészüléssel. Ezért érthető, hogy a szolgálat érdekeire hivatkozva, alakulata díszlokáci-

⁶⁸ VaML Gróf Batthyány Lajos 1828. december 23-i kérelme Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. DD. 43. 8.¼.

⁶⁹ VaML Gróf Batthyány Lajos 1829. február 3-i kérelme Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. DD. 46. 8. 1/8.

⁷⁰ VaML Vas vármegye 1829. február 3-i levele a 9. huszárezredhez. Magyar nyelvű. Eredeti fogalmazvány. 14690/1829. DD.

ójának végrehajtása előtt Callot ezredes nem engedélyezte a szabadságot gróf Batthyány Lajos alhadnagynak, de igen előzékenynek mutatkozott a vármegye kéréseivel kapcsolatban. A vármegyének írt levélből kitűnik, hogy az ezredparancsnok az anyával szemben Batthyány iránt érzett nagyobb szimpátiát. Ennek a katonai dokumentumnak nagy értéke nem csak abban rejlik, hogy gróf Batthyány Lajos alhadnagy ügyével foglalkozik, hanem, hogy felvillantja az alakulat életét, és jelzi a korabeli magyar nyelv állapotát is az alakulatnál; íme szövege:

„Tekintetes Nemes Vass Vármegye Rendjeihez!

Amidőn a Tekintetes Nemes Vármegyének a folyó esztendő januárus 3-dikán költ, a Báro Frimont 9-dik Huszár Ezered kormányához intézett írása bizonyíttatnék – annak minden pontjaira a szükséges tudosíttás ezennel által küldetik.

A fő hadi Tanács parancsolattya következésében ezen Ezered Stiriában, mint jövődéli békességi helyzetetésében fog masschirozni. Ezen környülállás a lovasságnál minden Tisztnek jelenlétét szükségessé teszi, annyival is inkább, hogy az Ezered száma meg neveltetődvén – minden századnál számos Recruták és Remontok vannak, akiknek taníttatása és a reájok való felvigyázat nevezetesen a Marsch alatt nagyon szükséges és a szolgálatnak egy legnevezetesebb tárgya. Amidőn egy fiatal tisztnek most legjobb alkalmassága van ezt az ágat is a szolgálatnak megtanulni. Felsőbb Rendeléseknél fogva – a legfontosabb okok nélkül, a szabadsággal való botsáttás keményen megtiltatik, mint-hogy a szabadság ideje inkább csak télen által lévén – az már elmúlt.

Ha mindazon által a Nemes Vármegye némely tárgyagnak felvilágosítását ohajtaná, s más olyan kérdésekre, melyeket írásba lehetne tenni feleletet kívánna, az Ezered kormánya kész minden olyan szükséges felvilágosíttást, magyarázatot vagy más megkívántató feleletet a Hadnagy Gróf Batyáni által írásban tétetni, hogyha pedig éppen szükséges volna – mindeneket az Ezered törvényes útján felvétetni s eligazíttani.

A Nemes Vármegye kívánsága szerint a nevezett Hadnagy Urnak Condeute Listajat egészen ki adni ugyan nem lehet, mivel az csak a felsőbb katonai rendekhez szokott küldetni, de az iderekesztett lapon annak legnevezetesebb, s talán leginkább tudni szükséges pontjai láthatók.

A mint már fent is említettett, az Ezered a f. holnap 15-dikén innét elindulván, mint-egy április közepéig Styriában fog érkezni; ha azért a Nemes Vármegye a Hadnagy Grof Batyany szabadsággal való hazabotsáttatását elkerülhetetlen szükségesnek tartaná, ne terheltesse a végett egy hiteles bizonyító levelet az Ezered kormányának Gratzban küldeni, melynek következésében azután az ott lévő Styriai General Commandóhoz a szabadság megnyerése végett folyamodni lehetne.

Vicenza Martius 2-dikán

1829

Baró Callot Ezeredes Kapitány”⁷¹

Az ezred tisztikara becsületének megóvása vezetí Callot ezredest akkor, amikor kész a katonai szabályok megengedte előírásokon túlmenően felvilágosíttást adni Batthyány alhadnagyról. De ha ez nem elég, akkor Batthyány is megadhatja írásban a vármegyének

---

⁷¹ VaML A Baron Frimont 9. huszárezred parancsnokának 1829. március 2-i levele és a Conduite Liste kivonata Batthyány Lajos grófról Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. DD. 493.

a szükséges magyarázatot. Azt javasolja, hogy a szabadságot az alakulat áttelepülése után az ezredparancsnokságon keresztül a stájerországi főhadparancsnokságtól kérjék. Még arra is hajlandó, hogy Batthyány alhadnagy – hadnagynak nevezik, pedig a hadseregben ekkor még ilyen rendfokozat nincs bevezetve – 1828. évi Conduite Liste-jének legfontosabb megállapításait, a magatartásában bekövetkezett pozitív változásokat is közölje. Ez a magyar nyelven készült minősítési kivonat így hangzik:

„Németujvári, a Báró Frimont 9-dik Huszár Ezredben szolgáló alhadnagy Gróf Batyány Lajos, 22 Esztendő, holnaponkét 100 f. c. pénz Zulágja van, jó és tartós egészségű, jó víg kedvű, de még kevéssé könyelmű. Sok természeti talentuma van. A polgársággal tisztességes, az Ezredben szerény és kellemes magaviseletű. A szolgálatban szorgalmatos és jó maga alkalmaztatása. Nem igen különösen jó gazda ugyan, s azért meg is intődött, de úgy látszik, hogy azon intések otta magát jobban hátra tartoztattya. – A mint az Ezrednek felsőbb helyről értesítésére esett Bécsben adosságokat tett volt, azért az Ezrednek kormánya meg is intette; tulajdon vallomása szerint a mostoha kedvetlen környülállások kényszerítették az adosság tételre. Különben sem az előtt, sem most az Ezredben semmi adossága tudva nintsen, sem valami aféle panasz ide bé nem jelentődött.

Vicenza, Martius 2-dikán 1829.

Baró Callot
Ezeredes Kapitány”⁷²

A 9. huszárezred parancsnokának levele és a mellékelt minősítés 1829. március 12-én érkezett meg Szombathelyre, és azt a vármegye március 16-i közgyűlésén ismertették.

Ekkor már egy napja, március 15-ével, a 9. huszárezred megkezdte menetét az itáliai Vicenzából a stájerországi Ehrenhausenba. Egy hónap alatt, április közepére az ezred elérte a kijelölt új helyőrségek körzetét: az ezredtörzs Ehrenhausenba, az ezredesi osztály 1. százada Murekbauba, 2. százada Lichtendorfba, az alezredesi osztály Pettauba, az 1. őrnagyi osztály Feldbachba és Fähringbe, a 2. őrnagyi osztály Luttenbergbe és Wernseebe települt.⁷³ Batthyány századának új helyőrsége tehát a magyar határ melletti Fähring lett. Így nagyon közel került mind birtokaihoz, mind az örökségével foglalkozó Vas vármegye székhelyéhez, Szombathelyhez, mind pedig a Bécsben székelő Udvari Kancelláriához.

A megye 1829. április 10-én készítette el, és 22-én küldte el újabb levelét a 9. huszárezred parancsnokának. Ebben megköszönik a magyar nyelvű levelet, a mellékelt minősítési kivonatot, és ismételten kéri a parancsnokot, hogy segítse elő, hogy a gráci főhadparancsnokság engedélyezze Batthyány Lajos szabadságát. Erre azért van szükség, hogy az anya és fiú közötti viszályt rendezhessék. A megye kérését az ezredparancsnok pártolólággal terjesztette föl a főhadparancsnokságra.⁷⁴

Batthyány júniusban megkapta a kért háromhavi szabadságot, amire nagy szüksége volt, hogy ne csak levelezés és jogi képviselője útján, hanem személyesen is foglalkoz-

⁷² VaML A Baron Frimont 9. huszárezred parancsnokának 1829. március 2-i levele és a Conduite Liste kivonata Batthyány Lajos grófról Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttázat. 14690/1829. DD. 493.

⁷³ Ernst, Georg: i. m. 170. o.

⁷⁴ VaML Vas vármegye 1829. április 10-i levele a 9. huszárezredhez. Magyar nyelvű. Eredeti fogalmazvány 14690/1829. DD. 492. 47. 8. 3/4.

zon örökségével. A felek közötti feszültség nem csökkent. Skerlecz Borbála panasszal fordult az Udvari Kancelláriához, hogy kiskorú fia el akarja zálogosítani az őrszigeti birtokot, noha arra még nem jogosult. Az 1829. június 1-jei megyei kisgyűlés megtárgyalta a kancellária leiratát és megbízta a kijelölt bizottságot az ügy kivizsgálásával.⁷⁵ A kancellária az ügyben július 3-án újabb leiratot küldött, amelyet a szeptember 1-jei kisgyűlésben ismertettek.⁷⁶

Ebben az időben Batthyány gróf is újabb kérelemmel fordult a megyéhez, amelyben azt panaszolja, hogy anyjának ügyvédje, Ajkai Pál, már három hónapja átvette azokat az iratokat tanulmányozásra, amelyek az őfelségéhez beadott kérelmére adandó válaszhoz szükségesek, és még nem adta vissza azokat. Így akadályozza, hogy a megyei bizottság jelentését elkészíthesse. Ez az ügyvédi huzavona szánt szándékkal azért történik, hogy anyja továbbra is törvénytelenül kisajátíthassa a jövedelmeit. „Mesterkedései a birtokbul való tökéletes kijátszásra” irányulnak. Az anyja ügyvédje a késést azzal menti, hogy arra hivatkozik, az akták több hónapig voltak az ifjú grófnál, aki viszont azt kéri, vegyék figyelembe, hogy a családi archívum az anyja kezében van, amiért ő a szükséges iratokat nagyon nehezen tudta beszerezni. Kérte a megyét, intézkedjen az iratok visszaadására, hogy a legközelebbi kisgyűlésből ügyét a felséges trón elé terjeszthessék.⁷⁷

Az 1829. szeptember 1-jei megyei közgyűlés ismét részletesen tárgyalta a Batthyány-örökség ügyét, és úgy határozott, hogy a megoldást sürgető királyi rendeletek végrehajtására a kijelölt bizottságnak a felek adják be nyilatkozataikat. Az özvegy grófné, Skerlecz Borbála számára október 15-ét, Batthyány Lajos gróf számára október 25-ét jelölték ki a beadás napjául.⁷⁸ A nyilatkozatokat mindketten határidőre benyújtották. Az anya eredeti és hitelesített másolatú okmányokkal tüzdelt meg nyilatkozatát, amelyben továbbra is kitart állítólagos törvényes jogai mellett.⁷⁹ A fiú is igen részletes nyilatkozatban fejté ki álláspontját a végrendelet végrehajtásáról és ajánlatát az anyjával való meg egyezésre.⁸⁰

A Batthyány örökségi ügy kivizsgálására kiküldött négy fős megyei bizottság 1829. november 16-ra elkészített egy körültekintő jelentést, melyhez számos dokumentumot csatolt, és azt a megyei közgyűlés elé terjesztette.⁸¹ Vas megye 1829. november 16-i közgyűlése megtárgyalta a jelentést, és megállapította, hogy az apai végrendelet végrehajtásából származó problémák megoldására és a két fél folyamodványainak kivizsgálá-

---

⁷⁵ VaML Kivonat Vas vármegye 1829. június 1-jei kisgyűlése jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. EE. 1205. 48. 9.

⁷⁶ VaML Az udvari kancellária 1829. július 1-jei 7751/1029. számú leirata az anya és fiú ügyében. Latin nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. EE. 1713. 49. 10.

⁷⁷ VaML Gróf Batthyány Lajos 1829. szeptember 1-jei levele Vas vármegyéhez. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. EE. ad. 11. a.

⁷⁸ VaML Kivonat Vas vármegye 1829. szeptember 1-jei kisgyűlése jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. JJ. 50. 11.

⁷⁹ VaML Özv. Batthyány grófné, Skerlecz Borbála 1829. októberi nyilatkozata. Latin nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. GG. 12. a.

⁸⁰ VaML Gróf Batthyány Lajos októberi nyilatkozata. Latin nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. HH. 12. a. 1.

⁸¹ VaML Az ügyet vizsgáló megyei bizottság 1829. november 16-i jelentése. Latin nyelvű. Eredeti tiszttáza. 14690/1829. 2133. 12. A jelentés mellékletei az AA, BB, CC, DD, EE, FF, GG, HH, JJ, KK, és LL jelzetű iratok.

sára a kiküldött bizottság munkáját elvégezte. A hivatalos jelentését, a felek nyilatkozatait és a csatolt dokumentumokat benyújtotta, olyan javaslattal, hogy rendeljék el azok felterjesztését Ófelsége elé. A közgyűlés az örökösödési és vagyoni vitában lényegében a grófnőt marasztalta el.

Ezt azzal indokolták, hogy az atyai végrendelet előírásainak végrehajtását „a panaszlott özvegy Grófné hatalmasan akadályozván és atóll fogva azt eltitkolván”, a birtokok 17 évi jövedelmét önkényesen nem a javak szaporítására és gyermekei nevelésére, hanem „magános haszontalan céllyaira fordította”. Ezért a közgyűlés „a panaszlott özvegy Grófné ellen a törvényes zárt elrendelni” javasolta őfelségének, és hogy a végrendeletnek megfelelően gyámul Niczky János első alispánt nevezzék ki.⁸² Batthyány Lajossal kapcsolatban, mivel „a pazarlásra való hajlandóságának jeleit már az által is kimutatta, hogy csekély summa pénzért és némelly veszendő obligációkért az uszorai zsidoknak Bécsben nevezetes summa pénzt kötelezett”, a zárt kiterjeszteni szükséges.⁸³

A közgyűlés végül úgy döntött, hogy a határozatot az összes iratokkal jóváhagyásra felterjesztik az Udvari Kancellárián keresztül a király elé.⁸⁴ A megye döntése – annak dacára, hogy a törvényes zár Batthyányra is kiterjedt – minden szempontból kedvező volt, mivel az anyát pazarlás és gondatlan gazdálkodás, valamint a végrendelet kijátszása címén marasztalták el.

Az Udvari Kancellária 1829. december 4-i leiratában azonban nem fogadta el a vármegye javaslatát, és a törvényes zárt, mint korait, az anya, özvegy Batthyány grófné kérésére feloldotta. A Kancellária 1829. december 28-i leiratában, mivel nem látta bizonyítottnak a grófné pazarló gazdálkodását, gróf Batthyány Lajost igényeivel, keresetével a rendes per útjára, a bírósághoz utasította. De kívánatosnak tartotta, hogy a vagyoni vita a felek békés megegyezésével érjen véget. Ennek megteremtésére hívta fel Vas vármegyét, meghagyva, míg az nem jön létre, az özvegynek a birtokok minden nemű megterhelését zárral való fenyegetés mellett tiltsa le.⁸⁵

Gróf Batthyány Lajos alhadnagy tehát 1829 júniusától novemberéig idejének nagy részét kénytelen volt örökségének és érdekeinek megvédésére fordítani, ami nem kis lelki megrázkódtatásokkal járt. Novembertől az ifjú tiszt bevonulva ezredéhez, már századánál teljesítve szolgálati feladatait, szerzett tudomást a közgyűlés határozatáról és a kancelláriai leiratairól. Ilyen kedélyállapotban vett részt százada mindennapi életében és hajtotta végre a menetet az új helyőrségébe. Mivel a 9. huszárezred elhelyezési körülményei nagyon kedvezőtlenek voltak, ezért az Udvari Haditanács intézkedésére 1829. december

---

⁸² VaML Kivonat Vas vármegye 1829. november 16-i közgyűlése jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tisztaát. 14690/1829. 2133. 77. 50. 11.

⁸³ VaML Kivonat Vas vármegye 1829. november 16-i közgyűlése jegyzőkönyvéből. Magyar nyelvű. Eredeti tisztaát. 14690/1829. 2133. 77. 50. 11. A közgyűlés foglalkozott Poltzer Károly főhadnagy, szombathelyi hadfogadó parancsnok kérelmével is, mivel gróf Batthyány József Sándor napirenden szereplő végrendeletének előírása szerint a család „magva szakadása esetére a cs. k. szolgált katonák s jelesen némelly részben éppen ezen ezredbeliek javára igen nevezetes intézetek foglaltatnak”. Ezért ahhoz, hogy előjáróinak jelenteni tudja, mit tartalmaz a végrendeletnek a katonasággal foglalkozó része, szüksége lenne rá. A közgyűlés határozata értelmében Carl Polzer főhadnagy számára a végrendelet ezen részének kivonatát kiadták.

⁸⁴ VaML Vas vármegye 1829. november 16-i közgyűlése határozatának alapján felterjesztés a kancelláriához. Latin nyelvű. Eredeti fogalmazvány. 14690/1829. 2133. 14.

⁸⁵ VaML Az udvari kancellária 1829. december 4-i 13695/1963. számú leirata Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztaát. 14690/1829. 3232. 54. 15.

8-án áttelepültek Rackerburgba és körzetébe, ahol nagyon rövid ideig, négy hónapig állomásoztak. 1829 végén változások következtek be az ezred törzstiszti karában. Azt követően, hogy báró Anton Callot ezredes, aki 1815-től volt az ezredparancsnok, előlépett tábornoknak, gróf Ladislaus Wrba ezredest nevezték ki ezredparancsnokká.⁸⁶

Az 1830. évi események: áttelepülés, minősítés és békés megegyezés

Miközben gróf Batthyány Lajos alhadnagy századával Rackerburg környékén elszállásolva vészelte át a téli hónapokat és teljesítette az előírt szolgálati teendőit, Vas megye 1830 januárjától ápriliséig több sikertelen lépést tett az anya és fia közötti örökösödési viszály békés rendezése érdekében.⁸⁷

Az Udvari Kancellária leiratai végrehajtásáért Vas megye 1830. január 26-i közgyűlése egy újabb négytagú bizottságot küldött ki, hogy törekedjenek az áldatlan vita békés lezárására. A bizottság 1830. április 19-én Ikervárra ment, ahol az özvegy grófnét Ajkay Pál, a fiatal gróft Ritter József ügyvéd képviselte az anya és fiú közötti békés egyezség érdekében.⁸⁸ Skerlecz Borbála ügyvédje hat pontban terjesztette elő az özvegy pénzügyileg és birtokjogilag teljesíthetetlen követeléseit fiával szemben. Batthyány Lajos nevében ügyvédje korrekt ajánlatokat tett, amit a grófné jogi képviselője nem fogadott el.

A bizottság megállapította, ha az özvegy követeléseit elfogadnák, akkor a grófné évi 32 340 forintot kapna, fia csak 27 660 forintot, de ebből kellene fedeznie nővérének járandóságát, a tetemes régi adósságokat. Így az ifjú gróf nagy hátrányba kerülne az anyjával szemben. A bizottság azt javasolta, hogy Batthyány Lajos ajánlatát fogadják el, de azt az özvegy jogi képviselője elutasította, és így nem sikerült a két fél között békés egyezséget kötni. 1830. április 26-án a vármegye közgyűlése megtárgyalta bizottságának jelentését, és az egész ügyet ismét felterjesztette az Udvari Kancellária elé, azzal az ajánlással, hogy a grófnét tiltsák el gyámi jogkörétől, és a birtokokat vegyék zár alá a törvényes ítélet meghozataláig.⁸⁹

Közben gróf Batthyány Lajos alhadnagra újabb fontos katonai feladat végrehajtásában való részvétel várt. Az Udvari Haditanács 1830. áprilisi intézkedése alapján a 9. huszárezred ismét áttelepült. Ezúttal az ezred új helyőrségéül a csehországi Pardubitzot jelölték ki. Az alakulat 1830. április 10-én Rackerburgból kezdte el a menetet, és Bécsen keresztül vonulva május 10-ére érkezett meg a kijelölt helyőrségbe.

Az egy hónapos menet alatt az ezred életében két jelentős esemény történt. Bécsben II. Ferenc osztrák császár (I. Ferenc néven magyar király) megszemlélte a 9. huszárezredet, és a látottak felett kifejezte meglepedését. A csehországi Chrudimban pedig herceg

⁸⁶ Ernst, Georg: i. m. 170. o.

⁸⁷ VaML Vas vármegye 1829. december 12-i közgyűlése határozatának felterjesztése az udvari kancelláriához. Latin nyelvű. Eredeti fogalmazvány. 14690/1829. 3232. 15. b.; Az Udvari Kancellária 1831. január 18-i 14690/2064. számú leirata Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. 55. 15. 1/2.

⁸⁸ VaML „Tiszti tudosítása, Ebergényi Benedek Tábla Birónak, és a belől irtt kiküldöttségnek arról, Lomniczai Skerlecz Borbála asszonyság néhai Németujvári Gróf Batthyányi József Sándor Úr özvegye és édes fia Gróf Batthyányi Lajos Úr közötti egyesség nem eszközölhetek.” 1830. április 26. Magyar nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. 644. 16. a.

⁸⁹ VaML Vas vármegye 1830. április 26-i közgyűlése határozatának felterjesztése az Udvari Kancelláriához. Latin nyelvű. Eredeti fogalmazvány 14690/1829. 644. 56. 16.

Liechtenstein tábornagy, főhadparancsnok ellenőrizte az ezredet, amely után az elvonult új állomáshelyére. Az ezredtörzs és az ezredesi osztály 2. százada Pardubitzba, az ezredesi osztály 1. százada Daschitzba, az alezredesi osztály Josephstadba, az 1. őrnagy osztály 1. százada Prelautschba, Batthyány alhadnagy alegysége, az 1. őrnagy osztály 2. százada Bohdanetzbe, a 2. őrnagy osztály Hohenmauthba, a pótlovazási raktár Königrätzbe települt.⁹⁰

Az új ezredparancsnok, a magyarul jól tudó Wrba ezredes számos reformot, újítást vezetett be az ezredben, mindenekelőtt a tisztek és altisztek oktatómunkájában és a lovaskiképzésben. Megszüntette a szétszórt elhelyezést, nagy gondot fordított az ezred életének szervezettségére, az ezred-, osztály- és századkötelékben történő kiképzésre, a lovasalakzatok és harcászati eljárások gyakorlására. Megszervezte az ezred fiatal tisztjeinek továbbképzését, amelyen részt vett Batthyány alhadnagy is.⁹¹

Közben 1830 nyarán fordulatot vett az anya és fiú közötti örökösödési per is. Vas vármegye sikertelen kísérlete a két fél békés megegyezésére új elhatározásra készítette a király tanácsadóit. Kiküldtek egy udvari kancelláriai bizottságot, amelynek 1830. augusztus 2-án sikerült az anya és fia között békés megegyezést elérnie. Az egyezség szerint az uradalmakból az ikervári, dobrai és a tótmoráci a fiúé, a többi az anyáé lett. A birtok jövedelméből törlesztik az adósságokat, fizetik a kamatokat, az uradalmi nyugdíjasokat és Batthyány nővérének kiházásítási járadékát. A jövedelem fennmaradó részét egyenlő arányban megosztják az anya és fiú között. Batthyány gróf tehát, hogy közelgő nagykorúságakor birtokait kezébe kapja, kompromisszumot kötött, sőt az egyezséget úgy módosította, hogy a közös terhek kifizetését is magára vállalta.⁹²

Batthyány alhadnagy 1830 augusztusában már nyugodtan készülődhetett ezredének nyárvégi gyakorlatára, mivel véget ért az örökségéért folyó pereskedése. A 9. huszárezredet 1830. augusztus 22-én vonták össze Pardubitzba, amelynek körzetében a gyakorlat kezdődött. A gyakorlat alatt bemutatták az ezred alaki és harcászati alakzatait, végrehajtották az ezred támadását, védelmét, üldözést és menetet. Liechtenstein tábornagy, csehországi főhadparancsnok és más előljárók a gyakorlat minden mozzanatát ellenőrizték. A 9. huszárezred sikeres gyakorlata nagy elismerést váltott ki, és a tisztikart megdicsérték.⁹³

Az 1830. esztendő nemcsak a 9. huszárezred, hanem Batthyány Lajos alhadnagy számára is sikeres volt. A katonai élet minden területén előrelépett, megerősödtek pozitív emberi és parancsnoki tulajdonságai, gazdagodtak ismeretei. Ezt jól tükrözi az 1830. október 30-án Pardubitzban készített minősítése:

„Rendfokozata: *alhadnagy*. Előlépett: 1827. április 20. Elő és utóneve: *Németújvári gróf Batthyány Lajos*. Nőtlen vagy nős, gyermekkel vagy a nélkül: *nőtlen*. Születési év: 1807. Születési hely és ország: *Pozsony Magyarországon*. Szolgálat. Hol szolgált: *Ebben az ezredben alhadnagyként 3 év 6 hó 10 nap*. Más ezredben, karban: *32. herceg Esterházy sorgealozezredben kadétként 8 hó 16 nap*. Összesen: *4 év 2 hónap 26 nap*. Más ha-

---

⁹⁰ Ernst, Georg: i. m. 170–171. o.

⁹¹ Uo.

⁹² VaML Az udvari kancellária 1831. január 20-i 1235/135. számú leirata Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztaát 14690/1829. 268. 57. 17.; Tilcsik i.m. 50-51.o.

⁹³ Ernst, Georg: i. m. 170–171. o.

talmat: *nem*. Vásárolt rendfokozatot: *nem*. Foglalkozása: *diák*. Anyagi támogatása: *megfelelő*. Egészségi állapota: *jó*. Jelleme: *becsvágyó és vidám*. Természetes tehetsége: *nagyon sok*. Nyelvismerete: *német, magyar jó, francia, latin, olasz közepes*. Felkészültsége: Gyakorlaton: *közepes*. Felszerelése: *jó*. Nevelésben: *törekvő*. Ismeretei. Műszaki tudományban: *némi*. Más tudományokból: *tudományos képzettsége van*. Lovaglása: *baloldali*. Lóismerete: *némi*. Milyen hadjáratban vett részt: –. Magatartása. Ellenség előtt: *nem szolgált*. Civilekkel: *udvarias és tisztességes*. Ezredben: *kedvelt*. Alárendeltjeivel: szigorú, de jó és méltányos. Viselkedése. Szorgalmas és alkalmas: *igen*. Jó gazda: *igen*. Hibái. Italogzik: *nem*. Játékos: *nem*. Adósságot csinál: *nem*. Kötekedő: *nem*. Különben a szolgálatban: *szorgalmas és használható*. Megérdemli az előléptetést: *igen soron*. Hányszor és milyen okból mellőzték: *sohasem*.⁹⁴

A minősítési listában a 9. huszárezred 17 alhadnagya – közülük 10 volt magyar – rangsorban van felsorolva, Batthyány a 6. helyen, a sematizmusban az 5. helyen szerepel.⁹⁵ Batthyáynak ez a minősítése azt bizonyítja, hogy régi és új parancsnokai jóindulatúan egyengették katonai pályafutását, elismerték a szolgálatban elért eredményeit, és reálisan határozták meg személyiségének jegyeit. A minősítést gróf Ladislaus Wrba ezredes, Mathias Kukletta alezredes, ezredparancsnok-helyettes, Legedics Ignác első őrnagy és gróf Haller Ferenc, másodőrnagy írták alá. A minősítés elkészítésében valószínűleg részt vett még az akkortájt nyugállományba került Gyurgyák alezredes, Tóth őrnagy, de mindennek előtt Batthyány osztályparancsnoka, az ezredben 1814-től első őrnagy, Adolph Klein.⁹⁶ Batthyány Lajos alhadnagy három és fél éve töltötte már be első tiszti beosztását, az első őrnagyi osztály 2. század első szárnya 4. szakaszának (kb. 35 fő) parancsnokságát. Szolgálati kötelességeit lényegében feddhetetlen magaviselettel, nagy szorgalommal, jó ismeretekkel és ügyesen látta el. Főhadnagyi előléptetését – ami szárnyparancsnoki beosztást jelent – soron javasolták. Nyitva állt tehát előtte a katonai karrier lehetősége, a megváltozott körülmények azonban közbeszóltak, és a gróf pályája más történelmi fordulatot vett.

Nagykorúsága és kilépése a hadseregből, 1831. február 10. – április 30.

Az újév első hónapjában, mivel örökösödési ügye kedvező fordulatot vett, és a nagykorúságától már csak alig három hét választotta el, ügyeinek intézésére gróf Batthyány Lajos alhadnagy szabadságon tartózkodott Bécsben. A Magyar Udvari Kancellária sikeresen rendezte az anya és fia közötti vagyoni vitát.

A Kancellária Bécsben 1831. január 17-én egyezett meg Batthyány Lajos gróffal és édesanyja meghatalmazottjával, az özvegy Batthyány József grófné bátyjával, Skerletz Józseffel, hogy írásba foglalják a fia és anyja közötti megállapodást. Másnap, 1831. január 18-án Bécsben elkészült a tízpontos latin nyelvű megállapodás, melyet gróf Batthyány és anyja bátyja, meghatalmazottja, Skerletz József, valamint a Kancellária bizottsága, Eötvös Ignác báró alkancellár, Kussenits Theodor és Jakab Simon tanácsosok

⁹⁴ KA Wien. Baron Frimont Hussaren Regiment Nr. 9. Conduite Liste pro Anno 1830. Der Ober-Officiere. Fasc. 563/I. Német nyelvű. Eredeti tisztázat.

⁹⁵ Militär-Schematismus, 1830. Wien. 314–315. o.

⁹⁶ Ernst, Georg: i. m. 171., 306. o.

előterjesztők, láttak el kézjegyükkel. Egy hét múlva, 1831. január 25-én pedig a felek beegyeztetésével kész volt a magyar nyelvű szerződés szövege kisebb kiigazítással.⁹⁷

Az Udvari Kancellária 1831. január 29-i leiratában adta tudtul Vas vármegye rendjeinek, hogy Batthyány Lajos gróf és anyja Skerlecz Borbála, özvegy Batthyány grófné ügyében a néhai Batthyány József Sándor gróf végrendeletével kapcsolatban királyi bizottság előtt barátságos megegyezés jött létre 1830. augusztus 2-án. Ez a leirat február 17-én érkezett Vas megyéhez, melyet négy nappal később kihirdettek a kisgyűlésben. A tíz pontból álló egyezség Batthyány Lajos nagykorúságával, 1831. február 10-ével lépett érvénybe, amikor átvette minden javaival és járandóságaival az ikervári, a dobrai és a tótmoráci uradalmat, az anyja a szalonoki uradalmat és jövedelmeit, szolgáltatásait tarthatta meg.⁹⁸

Batthyány gróf nehéz terheket vállalt magára, többek között az uradalmakat terhelő 140 133 pengőforint 45 krajcár (nagyapai, apai és anyai) adósság visszafizetését és kamatainak 1831. január 1-jétől esedékes törlesztését, Amália nővére örökrészének kifizetését és az uradalmi alkalmazottak nyugdíjának rendben való folyósítását. Ez bírta Batthyány Lajost arra az elhatározásra, hogy rendfokozatának lemondásával kilépjen a hadseregből, és minden erejét leromlott birtokainak rendbe hozására, a gazdálkodásra és pénzügyeire fordítsa. A Bécsben tartózkodó Batthyány gróf 1831. március 22-én a 9. huszárezred parancsnokságának az alábbi szövegű kilépési kérelmet nyújtott be:

„Báró Frimont 9. huszárezred
1831 G 4/46

Gróf Batthyány alhadnagy

A magas cs. kir. báró Frimont 9 huszárezred
parancsnoksága

Pardubitz

Nagykorúsággommal, 1831. február 10-én bekövetkezett birtokom átvételével arra a teljes meggyőződésre jutottam, hogy azok a 17 évig tartó gyámsági kezelés ideje alatt, nagy terjedelmük ellenére, nemcsak a legalacsonyabb szintű jövedelmezőségük alá süllyedtek, hanem az összes épületek és a gazdasághoz tartozó használati eszközök is igen rossz állapotba kerültek; s amelyeket csak egy erős és gyorsan bekövetkező nagy befektetéssel összekötött munkával lehet talpra állítani, hogy a teljes pusztulástól megmentssem. Ehhez társul még a rá nehezedő tekintélyes adósság, amelynek csökkentéséhez idejében nem tudom az eszközöket előteremteni. Mivel mindezek a körülmények, saját érdekeimnek a figyelembe vételével, a lehető legjobb gazdálkodást igénylik, családtagjaim közül a birtokból csak személyes jelenlétemmel várhatom el a lehető legmagasabb jövedelmet. Ezen szándékom megvalósításában azonban a katonaságnál elfoglalt beosztásom lényeges akadályt jelent. Ezért engedtessek meg nekem, hogy a magas ezredparancsnoktól az elbocsátásomat, az alhadnagyi rendfokozat megtartása nélkül, kérelmezzen, amely célból mellékelten csatolom az ide vonatkozó lemondási nyilatkozatot.

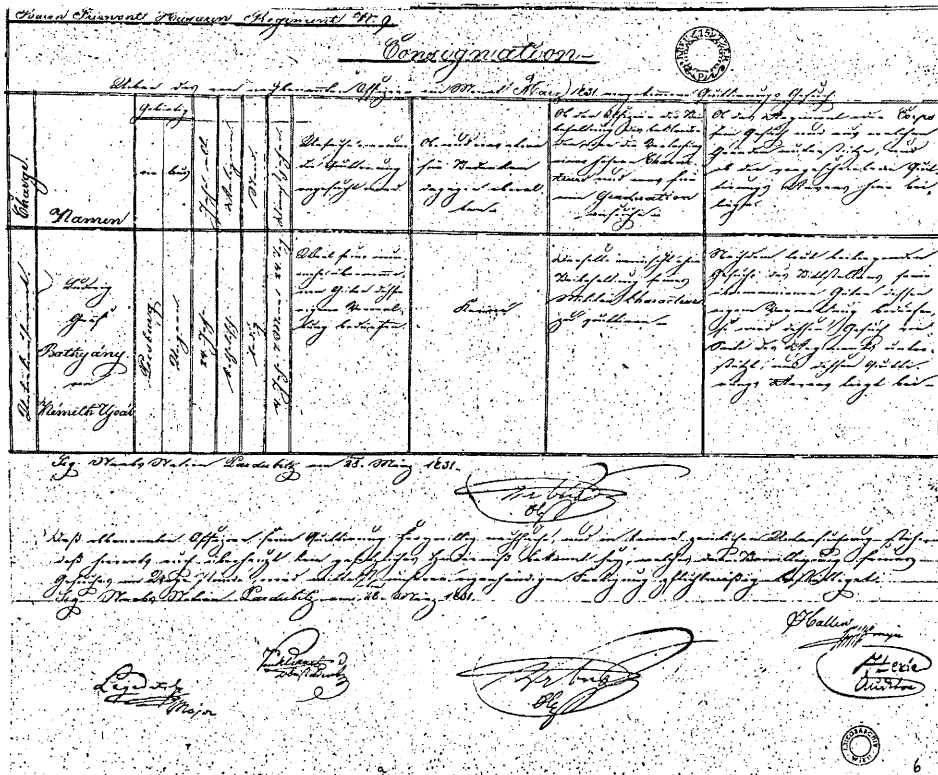
Bécs, 1831. március 22.

Gróf Batthyány Lajos
alhadnagy⁹⁹

⁹⁷ Lásd részletesen magyarázatot, szerződés szövegét *Tilcsik*: i. m. 50–65. o.

⁹⁸ VaML Az Udvari Kancellária 1831. január 20-i 1235/135. számú leirata Vas vármegyéhez. Latin nyelvű. Eredeti tisztázat. 14690/1829. 268. 57. 17.

⁹⁹ KA Wien. Hofkriegsrat. 1831. G. 4/46. 1831. április 21. 144. Fol. 4.

Wrba gróf, ezredes igazoló nyilatkozata Batthyány kilépési kérelméhez

Wrba gróf ezredes, a 9. huszárezred parancsnoka támogatva a kilépési kérelmet, 1831. március 28-án kiállította a Consignationt, az igazoló nyilatkozatot, amelyet még aláírt Kukleta alezredes, Legedics őrnagy, Haller őrnagy és Herle hadbíró.¹⁰⁰ Batthyány „elbocsátását saját akaratából kéri”, „az illető katonai rendfokozat megtartása nélkül kíván kiválni”, és „semmilyen törvényes akadály nem áll fenn, amely kérelme teljesítésének útjába állna”. Az ezredes még aznap a szolgálati úton továbbította az iratokat.

Az elbocsátási előterjesztést 1831. április 2-án a dandárparancsnok, másnap, április 3-án a hadosztályparancsnok pártolólág továbbküldte, úgyhogy április 4-én már Prágában a főhadparancsnokság hivatalnokai iktathatták a kérelmet.¹⁰¹ Herceg Alois Liechtenstein tábornagy gróf Batthyány Lajos alhadnagy kilépési kérelmét április 7-én terjeszti fel „magas döntés hozataláig” az Udvari Haditanácshoz, ahol április 11-én iktatják a beérkezett iratokat.¹⁰² Az Udvari Haditanács április 21-i ülésén hozott G. 2144. számú rendelkezéssel engedélyezte a kilépést a hadseregből.¹⁰³

¹⁰⁰ KA Wien. Hofkriegsrat. 1831. G. 4/46. 1831. április 21. 144. Fol. 6.

¹⁰¹ Uo. Fol. 2.

¹⁰² Uo. Fol. 5.

¹⁰³ Uo. Fol. 1.

Dem k. k. General-Lieutenant in Hofmann

Subjunct

zu einem Zugeliebten k. k. Hof-
kammerer und zur weiteren Hof-
gemeinlichen Beförderung

Prag am 10. April 1831.

[Signature]
M. k.

Baron Simon von Sessarow Regent u. g.

Prag den 11. April 1831

Paradeplatz am 28. März 1831.

M. k. k. Hof-Professor der Stan-
gen- und Wunden des Quillens
Oppfing des Elementarbuches
Batthyány

2. Hk. 3. Hk.

B. 3. 8

7/12

13

[Signature]

Batthyány Lajos gróf 1831. április 30-án levetette a 9. huszárezred gazdag aranszűjtásos, zölddolgányos és buzérvörös nadrágos alhadnagyi egyenruháját és rendfokozatának megtartása nélkül kilépett a császári-királyi hadseregből. Itt kell megjegyezni, hogy Batthyány 1830. évi minősítése és kilépésének előtörténete egyértelműen cáfolja azt a – visszaemlékezésből származó – állítólagos történetet, mely szerint Batthyány és Wrba ezredes között az előbbi magyarsága miatt súlyos „incidens történt, melynek következtében a katonaságtól kilépett, s mely talán elhatározó befolyással volt egész életére”.¹⁰⁴

Gróf Batthyány Lajos huszáralhadnagyról nem maradt fenn ábrázolás, bár valószínűleg készült róla a korszakban divatos katonakép. Egy ilyen vagy hasonló jellegű ábrázolás meglétére utalnak özvegy gróf Batthyány Lajosné, gróf Zichy Antónia férje fogságáról és haláláról írt visszaemlékezésének ezek a sorai: 1849. január 8-ikán ugyanabban az órában, midőn őt elfogták, íróasztalomnál ültem, Lajos képe előttem volt, azon kép, melyet, mint menyasszonytól kaptam.¹⁰⁵

Epilógus

Batthyány Lajos életének első nagy drámája, az anyjával való éles konfliktusa akkor ért véget, amikor kilépett a katonaságtól. Édesanyjával végül is kibékült, és annak 1834-ben bekövetkezett haláláig barátságban élt.¹⁰⁶

Batthyány életének igen jelentős, személyiségét alakító szakasza volt katonáskodásának ideje. Szolgálata alatt megismerte a katonai életet, a katonai szabályzatokat, a gyalogsági és lovassági fegyvernemet, de elsajátította a tüzérségi és műszaki ismeretek minimumát is. Kialakult benne az alapvető elméleti és gyakorlati katonai ismeretek olyan rendszere, amelynek szilárd, el nem felejthető alapjai voltak. A hadseregben szerzett ismeretek és tapasztalatok pozitív hatással voltak birtokosi és politikusi pályájának alakulására. Ma már a történeti irodalom elismeri, hogy a „katonáskodás megedzette jellemét, önfegyelemre nevelte. A birtokait 1831 májusában átvevő gróf művelt, határozott, céltudatos egyéniség, aki az elkövetkező éveket anyagi biztonságának megteremtésére, valamint tudásának és képességeinek fejlesztésére használja fel. Olvasmányai, baráti beszélgetései, valamint külföldi utazásai révén szerzett tapasztalatait az 1830-as években elsősorban gazdaságának racionalizálására fordítja. Eközben ikervári kastélya az önképzés szellemi műhelyévé és – kiváltképp házassága után – a környék társasági életének központjává válik.”¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Lásd Komlóssy Artúr: Batthyány Lajos gróf megválása a katonaságtól. *Budapesti Hírlap*, 1927. április 10. (82. szám 10. o. A szerző Komlóssy Lajos (1811–1883) korabeli kadét, 1848/49-es huszárőrnagy öregkori visszaemlékezése alapján írta meg cikkét, azt állítva, hogy ez az incidens az 1833. augusztus 25-től szeptember 11-ig lezajlott ezredgyakorlaton történt meg. Az időpont, de maga az állítás is téves.

¹⁰⁵ *Urbán Aladár*: Batthyány Lajosné visszaemlékezései férje fogságára és halálára. *Századok*, 1981. 3. sz. 595. o. Batthyány 1833-ban ismerte meg Zichy Antóniát, és 1834. december 4-én kötöttek házasságot. Batthyány fennmaradt képeiről lásd *Cennerné Wilhelmb Gizella*: Batthyány Lajos ikonográfiája. *Folia Historica* 10. A Magyar Nemzeti Múzeum Évkönyve. Budapest, 1981. 21–37. o.; *Basics Beatrix*: Batthyány Lajos ábrázolásai. In: *Történelmünk korszakalkotója. Batthyány Lajos miniszterelnök. Batthyány Lajos, a hadseregszervező. Kiállítás katalógus*. Budapest, 2007. 19–23. o.

¹⁰⁶ Gróf Batthyány Lajos az első magyar miniszterelnök élete és halála. Pest, 1870. 17–19. o.

¹⁰⁷ Lásd részletesen *Molnár*: i. m. 22–29. o.

1848-ban az önálló honvédelem megteremtésében Batthyány Lajosnak történelmi szerepe volt. Személyes érdeme a nemzetőrségre épülő, de lényegében a polgári forradalom fegyveres erejének funkcióját betöltő honvédség megszervezése, amely szilárd alapját és vázát képezte 1848 szeptemberétől az önálló magyar nemzeti hadsereg – a honvédsereg – kiépítésének. Batthyány miniszterelnöki és ügyvezető miniszterelnöki katonai ténykedései mellett 1848 áprilisában és májusában ellátta az ideiglenes hadügyminiszteri teendőket is.¹⁰⁸ „Mészáros Lázár helyettesítése, ezt joggal feltételezhetjük, nem azért jutott Batthyáynak, mert több mint négy esztendő szolgálta a hadseregben. Ez sokkal inkább a helyzet bonyolultságából következett, így Batthyány közismert határozottságára volt szükség” – írta Urbán Aladár.¹⁰⁹ Ez a megállapítás igaz, azonban Batthyány 1848 áprilisától szeptemberéig meghozott helyes katonai döntéseiben s a honvédelemmel kapcsolatos építő és alkotó tevékenységében az őt segítő katonai tanácsadók, mindenekelőtt az Országos Nemzetőrségi Haditanács¹¹⁰ mellett fontos szerepet játszottak tiszti szolgálata során elsajátított katonai és hadtudományi ismeretei is.

---

¹⁰⁸ Lásd Urbán Aladár: Batthyány és a honvédelem 1848-ban. *Századok*, 1982. 6. sz. 1229–1250. o.

¹⁰⁹ Uo. 1230. o.

¹¹⁰ Itt kell megemlékezni, a teljesség igénye nélkül, az 1827 és 1831 között gróf Batthyány Lajossal együtt szolgált huszártisztekről, akik a miniszterelnök felkérésére vagy intézkedésére kisebb-nagyobb szerepet vállaltak a nemzetőrség és a honvédsereg létrehozásában és a szabadságharcban. Ilyen volt például Majthényi István első lovasszázados, aki őrnagyként 1848. április 20-tól az Országos Nemzetőrségi Haditanács előadója és a lovassági osztály főnöke lett, majd nemzetőr alezredesként Komáromba került, ahol később honvéd vezérőrnagyként a vár parancsnokságát látta el. Pándy Samu második lovasszázados 1848. július 1-jétől nemzetőr őrnagyként az Országos Nemzetőrségi Haditanács lovassági osztályán szolgált, majd honvéd alezredesként a honvédsereg ideiglenes parancsnoka és több fontos beosztás után ezredesként a honvédsereg méneskari igazgatója, a mezőhegyesi méntelep parancsnoka lett. Bertalan József első lovasszázados 63 éves korában, 1848. június 19-én a Vas és Zala megyei lovas nemzetőrosztály őrnagya lett. Beretvás Ferenc egykori alhadnagyot, aki 1848-ban már ezredének első lovasszázadosa volt, honvéd alezredesként a hadügyminisztérium pótlólovassági osztályára, decemberben a honvéd szekereszkar parancsnokává nevezték ki. Friedrich, utóbb Békeffy József főhadnagy, előbb ezrede őrnagya, majd honvéd alezredeslett, végül ezredesként töltött be különböző beosztásokat. Dick György főhadnagy, majd lovasszázados, 1848. június 19-én a Borsod-Gömör-Heves megyei lovas nemzetőrosztály őrnagya volt. Komlóssy Lajos kadét, majd alhadnagy (1847-ben lovasszázados), 1848. június 30-án a Szabolcs megyei nemzetőrség őrnagya, később a Hajdú kerület lovas nemzetőrsége és az 5. huszárezred osztályparancsnoka lett. Gáspár András őrmester, 1831. június 28-tól ezredének alhadnagya is szép katonai pályát futott be, a szabadságharc alatt honvéd vezérőrnaggyá léptették elő. Életrajzi adataikat lásd részletesen *Bona Gábor*: Tábormokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban. Harmadik, átdolg. kiadás. Budapest, 2000.

Tibor Ács

LAJOS BATTYÁNY THE HUSSAR OFFICER

Summary

The author of the study draws a portrait of Count Lajos Batthyány the hussar officer, on the 200th anniversary of his birth. On the strength of the latest research results, several characteristics of his childhood and youth are introduced, including the conflict and litigation between the fatherless Batthyány and his mother (who was his guardian and the manager of his estates, as well), which also had an effect on Batthyány's choice of the military profession and his further career. The author discusses in detail the stations of Batthyány's nearly five-year long military career: his service as a cadet in the Hungarian 32nd "Prince Esterházy" Line Infantry Regiment between 5 August 1826 and 19 April 1827, and his service and "variegated" life as a sub-lieutenant in the 9th "Baron Frimont" Hussar Regiment between April 1827 and 30 April 1831.

Tibor Ács

LAJOS BATTYÁNY, L'OFFICIER DE HUSSARD

Résumé

A l'occasion du bicentenaire de la naissance du comte Lajos Batthyány, l'étude esquisse le portrait authentique de l'officier de hussard. Basée sur les derniers résultats de la recherche, elle présente quelques aspects de son enfance et de sa jeunesse, notamment le conflit et le procès entre Batthyány, orphelin de père, et sa mère (qui fut aussi sa tutrice et la gestionnaire de ses propriétés foncières) qui influèrent également sur son choix de carrière et son parcours militaire. Par la suite, l'étude traite en détail les différentes étapes de la carrière militaire de Batthyány qui dura près de cinq ans: cadet dans le 32e régiment hongrois d'infanterie de ligne du prince Esterházy entre le 5 août 1826 et 19 avril 1827, sous-lieutenant à la vie «mouvementée» dans le 9e régiment de hussard du comte Frimont entre avril 1827 et le 30 avril 1831.

Tibor Ács

LAJOS BATTYÁNY, DER HUSARENOFFIZIER

Resümee

Die Studie zeigt zum 200. Jahrestag der Geburt von Lajos Graf Batthyány das authentische Porträt von Batthyány, dem Husarenoffizier auf. Sie stützt sich dabei auf die neuesten Forschungsergebnisse und stellt einige Charakteristika des Kindheits- und Jugendlebensweges vor. Dabei legt der Verfasser auch den Konflikt und die Prozesse zwischen Batthyány und seiner Mutter (die zugleich sein Vormund und die Verwalterin seiner Besitztümer war) vor, die sich auch auf seine Berufswahl und Karriere als Soldat auswirkten. Danach gibt er die Stationen der fast fünf Jahre langen Militärlaufbahn von Batthyány kund: seinen Kadettendienst im 32. ungarischen Linien-Infanterieregiment Fürst Esterházy zwischen dem 5. August 1826 und dem 19. April 1827 und seinen Unterleutnantdienst und sein „abwechslungsreiches“ Leben im 9. Husarenregiment Frimont zwischen April 1827 und dem 30. April 1831.

Тибор Ач

ЛАЙОШ БАТТЬАНИ, ГУСАРСКИЙ ОФИЦЕР

Резюме

Достоверный портрет гусарского офицера Лайоша Баттьани дается в настоящей статье, опубликованной по случаю 200-летней годовщины со дня его рождения. Опираясь на результаты новейших исследований, автор показывает несколько этапов его жизненного пути, в том числе детство и юность, описывает конфликт и судебную тяжбу между полусиротой Баттьани и его матерью (которая одновременно была его попечительницей и управляющим его имениями), что оказало влияние на выбор военной профессии и на его карьеру. Автор детально излагает этапы почти пятилетней его военной карьеры: кадетскую службу в 32-ом венгерском пехотном полку князя Эстерхази, в период с августа 1826 года по 19 апреля 1827 года, его службу в звании младшего лейтенанта и „развлекательную” жизнь в 9-ом гусарском полку барона Фримонта в звании младшего лейтенанта с апреля 1827 по 30 апреля 1831 года.